

George Monbiot: Χαμένος Κόσμος

George Monbiot

Νομίζεις ότι συζητάς για τεχνολογίες και γρήγορα ανακαλύπτεις ότι συζητάς ιδεολογικά συστήματα. Η μάχη ανάμεσα στους οικολόγους σχετικά με το πώς ή αν θα παρέχεται ενέργεια στο μέλλον είναι η κωδικοποίηση ενός μεγαλύτερου ερωτήματος: ποιοι είμαστε, ποιοι θέλουμε να γίνουμε, πώς θέλουμε να εξελιχθεί η κοινωνία. Μπροστά σε αυτές τις ανησυχίες, τα τεχνικά ζητήματα -κόστος ανά ώρα μεγαβάτ, συγκέντρωση άνθρακα στην ατμόσφαιρα, καρκίνοι ανά sievert- έχουν λίγη σημασία. Επιλέγουμε την τεχνολογία -ή την απουσία της- σύμφωνα με ένα σύνολο πεποιθήσεων· πεποιθήσεις που τις περισσότερες φορές δεν ελέγχουμε επαρκώς.

Η θέση ενάντια στην εγκατάλειψη της πυρηνικής ενέργειας, για παράδειγμα, είναι απλή: θα αντικατασταθεί είτε από ορυκτά καύσιμα είτε, εναλλακτικά, από ανανεώσιμες πηγές οι οποίες θα πρέπει, προηγουμένως, να αντικαταστήσουν τα ορυκτά καύσιμα. Σε κάθε περίπτωση, τα αέρια του θερμοκηπίου, οι καταστροφές, οι ανθρώπινοι θάνατοι και οι τραυματισμοί θα αυξηθούν.

Η θέση ενάντια στη μείωση παροχής ηλεκτρισμού είναι εξίσου σαφής. Για παράδειγμα, η αναφορά του Zero Carbon Britain που εκδόθηκε από το Κέντρο Εναλλακτικής Τεχνολογίας ζητά 55% μείωση στη συνολική ζήτηση για ενέργεια μέχρι το 2030: ένας στόχος που ένθερμα υποστηρίζω. Προβλέπει, επίσης, σχεδόν διπλασιασμό στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας (1). Ο λόγος είναι ότι ο πιο βιώσιμος τρόπος απεξάρτησης των μεταφορών και της θέρμανσης από τον άνθρακα είναι η αντικατάσταση των ορυκτών καυσίμων από ηλεκτρική ενέργεια με χαμηλές εκπομπές άνθρακα. Αν κόψουμε την ηλεκτρική παροχή είμαστε εγκλωβισμένοι στο πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Αν κλείσουμε τους πυρηνικούς αντιδραστήρες, πρέπει να δεχτούμε μια μεγαλύτερη εξάπλωση των

ανανεώσιμων πηγών από αυτή που προτείνεται. Δεδομένων των αντιδράσεων του κόσμου στην αύξηση των αιολικών πάρκων και των νέων ηλεκτρικών γραμμών, αυτό θα είναι δύσκολο.

Η ερώτηση για τα πυρηνικά οδηγεί τη σκέψη στο ζήτημα της ηλεκτρικής ενέργειας. Η απεξάρτηση της οικονομίας από τον άνθρακα συνεπάγεται αύξηση των υποδομών. Οι υποδομές είναι άσχημες, καταστροφικές και ελέγχονται από απομακρυσμένες κυβερνήσεις κι εταιρείες. Αυτό διχάζει καθώς η ίδια κοσμοθεώρηση μας λέει ότι πρέπει να μειώσουμε τις εκπομπές, να υπερασπιστούμε τα τοπία μας και να αντισταθούμε τόσο στο κράτος όσο και στις μεγάλες επιχειρήσεις. Οι τέσσερις αυτοί στόχοι έρχονται σε αντίθεση.

Αλλά ακόμη κι αν δεχτούμε την επέκταση των υποδομών, το τεχνοκρατικό όραμα του υπολογισμού του άνθρακα, που έχω υποστηρίξει, είναι και πάλι προβληματικό. **Το πρόβλημα είναι ότι επιδιώκει να εξυπηρετήσει ένα σύστημα που δεν μπορεί να εξυπηρετηθεί: ένα σύστημα που απαιτεί διαρκή οικονομική ανάπτυξη.** Θα μπορούσαμε, όπως το Zero Carbon Britain προβλέπει, να έχουμε απεξαρτηθεί από τον άνθρακα μέχρι το 2030. Η ανάπτυξη, τότε, θα απαιτήσει ότι θα πρέπει να απεξαρτηθούμε ξανά από την αρχή έως το 2050, το 2070 και ούτω καθεξής.

Η παραπάνω λύση θα είχε νόημα μόνον αν η οικονομία οδηγηθεί σε μια σταθερή κατάσταση. Αλλά όσο πιο συγκεκριμένο γίνεται το όραμα, τόσο πιο μακρινό μοιάζει. Η σταθερή οικονομία θα ήταν πολιτικά δυνατή μόνο αν κατορθώσουμε να πειστούμε να σταματήσουμε την αρπαγή. Αυτό, με τη σειρά του, θα ήταν εφικτό μόνο αν αισθανόμασταν πιο ασφαλείς. Αλλά ο παγκόσμιος ανταγωνισμός και τα πλήγματα που προκαλεί στις συντάξεις, την κοινωνική πρόνοια, τις δημόσιες υπηρεσίες και τη σταθερή απασχόληση κάνει τους ανθρώπους λιγότερο ασφαλείς, προτρέποντας να αρπάξουμε για τους εαυτούς μας όσα περισσότερα μπορούμε.

Αν αυτό το όραμα φαίνεται απίθανο, ας δούμε τις εναλλακτικές

λύσεις. Στην τελευταία έκδοση του εξαιρετικού περιοδικού του «The Land», ο Simon Fairlie απαντά οργισμένα στην επισήμανσή μου ότι πρέπει να λάβουμε υπόψη τη βιομηχανία στην επιλογή των πηγών ενέργειας (2). Το άρθρο του αναδεικνύει ένα αξιοπρόσεκτο πρόβλημα που σπάνια δίνουμε σημασία: ότι οι περισσότεροι από εκείνους που υποστηρίζουν μια αυτάρκη και αυτόνομη οικονομία βασισμένη στην αγροτική παραγωγή δεν έχουν μεριμνήσει για τις κατασκευές. Δεν μιλάω για το μηνιαίο ένθετο σκουπίδι των Financial Times «How to Spend It».

Μιλώ για την ενέργεια που απαιτείται για να φτιάξουμε τούβλα, γυαλί, μεταλλικά εργαλεία και σκεύη, υφάσματα (εκτός από τα χειροποίητα μάλλινα που προτείνει να φοράμε ο Fairlie), κεραμικά και σαπούνι: πράγματα που σχεδόν ο καθένας βλέπει ως στοιχειώδεις αναγκαιότητες.

Άνθρωποι σαν τον Fairlie πραγματικά προτείνουν ότι μπορούμε να κάνουμε χωρίς αυτά; Αν όχι, τι πηγές ενέργειας προτείνουν να χρησιμοποιούμε; Οι ξυλάνθρακες για άλλη μια φορά θα φέρουν τη βιομηχανία σε άμεσο ανταγωνισμό με τη γεωργία, θα συνεισφέρουν στην εξάπλωση της πείνας και θα εξασφαλίσουν ότι τα προϊόντα που κατασκευάζονται προορίζονται για τους πολύ πλούσιους. (Θυμηθείτε, όπως ο E.A. Wrigley υπογραμμίζει, ότι το ήμισυ της έκτασης της Μεγάλης Βρετανίας θα μπορούσε να παράγει αρκετό κάρβουνο για να κατασκευαστούν 1,25 εκατ. τόνοι σιδερόβεργες - ένα κλάσμα της τρέχουσας ζήτησης - και τίποτε παραπάνω) (3). **Μια ειλικρινής οικολογία πρέπει να εξηγήσει ποια προϊόντα πρέπει να εξακολουθήσουν να κατασκευάζονται, ποια όχι και ποιες πηγές ενέργειας θέλουμε για αυτές τις κατασκευές.**

Υπάρχει ένα μεγαλύτερο πρόβλημα εδώ: ακόμη κι αν συμπεριλάβουμε κάποιες κατασκευές, αλλά οραματιζόμαστε, όπως ο Fairlie, μια μαζική συρρίκνωση κι επιστροφή σε μια οικονομία βασισμένη στη γη, πώς θα πάρουμε τον κόσμο με το μέρος μας; Πού είναι η διάθεση του κόσμου για μια τέτοια μετάβαση;

Μια τρίτη ομάδα προσπαθεί να αποφύγει τέτοιου είδους αντιφάσεις προβλέποντας ότι το πρόβλημα θα λυθεί με την

κατάρρευση του συστήματος: η καταστροφή είναι η σωτηρία μας. Η οικονομική κατάρρευση, ισχυρίζονται, επίκειται και θα είναι εξιλεωτική. Πιστεύω ότι αυτό είναι λάθος και από τις δύο απόψεις.

Την τελευταία εβδομάδα συνέβη κάτι εκπληκτικό: ο Fatih Birol, επικεφαλής οικονομολόγος του Διεθνούς Οργανισμού Ενέργειας, αποκάλυψε ότι έχουμε φτάσει στο σημείο καμπής στην παραγωγή πετρελαίου (peak oil). «Πιστεύουμε ότι η παραγωγή αργού πετρελαίου έχει ήδη φτάσει στο σημείο καμπής από το 2006» (4). Αν αυτό είναι αλήθεια, πρέπει να είμαστε ιδιαίτερα θυμωμένοι με τον Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας. Το 2005 ο εκτελεστικός διευθυντής του αποκαλούσε αυτούς που είχαν προβλέψει ότι φτάνουμε στο σημείο καμπής «καταστροφολόγους» (5). Μέχρι το 2008 (δύο χρόνια μετά το χρονικό σημείο που ισχυρίζεται ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας ότι φτάσαμε στην καμπή), ο οργανισμός συνέχισε να αποκλείει την πιθανότητα να συμβεί (6, 7).

Αλλά αυτό θέτει ένα νέο ερώτημα σε εμάς τους οικολόγους: γιατί η παγκόσμια οικονομία δεν έχει καταρρεύσει, όπως είχαμε προβλέψει; Όντως ταρακουνήθηκε, αλλά κυρίως για άλλους λόγους. Τώρα η παγκόσμια ανάπτυξη επιστρέφει για να πάρει εκδίκηση: έφτασε το 4,6% τον περασμένο χρόνο (8) και το ΔΝΤ προβλέπει σχεδόν το ίδιο για το 2011 και το 2012 (9). Ο λόγος, όπως ο Birol προσπάθησε να εξηγήσει, είναι ότι το φυσικό αέριο και η άμμος πετρελαίου ήδη καλύπτουν το κενό. Όχι μόνο φαίνεται ότι η οικονομία είναι πιο ανθεκτική στα ενεργειακά σοκ από όσο θεωρούσαμε, αλλά και το αποτέλεσμα αυτών είναι αύξηση κι όχι μείωση της περιβαλλοντικής καταστροφής.

Το πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε δεν είναι ότι έχουμε λίγα ορυκτά καύσιμα αλλά πολλά. Καθώς το πετρέλαιο μειώνεται, οι οικονομίες θα στραφούν στην άμμο πετρελαίου, το αέριο και τον άνθρακα· καθώς ο εύκολα προσβάσιμος άνθρακας θα μειώνεται, θα στραφούν σε πολύ βαθιά κοιτάσματα (με χρήση υπόγειας αεριοποίησης για να τα εκμεταλλευτούν) και στο μεθάνιο. Το ίδιο πιθανόν να ισχύει για όλα τα μεταλλεύματα: θα τα

βρίσκουμε, αλλά για να τα εκμεταλλευτούμε θα καταστρέφουμε το μεγαλύτερο μέρος της επιφάνειας του πλανήτη. Έχουμε πολλές μη ανανεώσιμες πηγές όλων των ειδών για να συμπληρώσουμε τα λείψανα των ανανεώσιμων: δάση, έδαφος, ψάρια, φρέσκο νερό, καιρός. **Η κατάρρευση θα έρθει κάποια μέρα, αλλά όχι πριν πάρουμε τα πάντα μαζί μας.**

Κι αν ακόμη είχαμε μια άμεση οικονομική καταστροφή, δεν είναι σίγουρο ότι το αποτέλεσμα θα ήταν μείωση της καταστροφικής μας δυνατότητας. Στην ανατολική Αφρική, για παράδειγμα, έχω δει πως, όταν οι προμήθειες παραφίνης και κηροζίνης διακόπτονται, ο κόσμος δεν σταματά να μαγειρεύει: κόβουν περισσότερα δέντρα. Η ιστορία δείχνει ότι όπου έχει παρουσιαστεί μεγάλη κλίμακας κατάρρευση, μετά αναλαμβάνουν οι ψυχοπαθείς. Αυτό είναι δύσκολο συμβατό με μια λογική χρήση των φυσικών πόρων.

Με άλλα λόγια, όλοι εμείς στο περιβαλλοντικό κίνημα -είτε προτείνουμε διευθέτηση, ριζική συρρίκνωση ή κατάρρευση- είμαστε χαμένοι. Κανένας μας δεν έχει μια πειστική θέση για το πώς η ανθρωπότητα θα φύγει από αυτή την κατάσταση. Καμιά από τις λύσεις που έχουμε επιλέξει δεν σταματά το έργο της καταστροφής του πλανήτη. Ελπίζω ότι με την παρουσίαση του προβλήματος βοηθώ να αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα πιο λογικά, να εγκαταλείψουμε τις μαγικές θεωρίες και να δούμε τις αντιφάσεις που αντιμετωπίζουμε. Αλλά ακόμα και αυτό μπορεί να είναι μια υπερβολική απαίτηση.

Σημειώσεις:

1 <https://www.zerocarbonbritain.com/>

2

<https://www.thelandmagazine.org.uk/articles/thanks-george-no-t-hanks-1>

3 EA Wrigley, 2010. Energy and the English Industrial Revolution, pages 16 and 17. Cambridge University Press.

4 <https://www.abc.net.au/catalyst/oilcrunch/>

5 Claude Mandil, 2005. Foreword to Resources to Reserves: Oil and Gas Technologies for the Energy Markets of the Future,

page 3. International Energy Agency, Paris.

6 Στην έκθεσή του το 2007 ο οργανισμός αναφέρει: «οι παγκόσμιοι ενεργειακοί πόροι κρίνονται επαρκείς για την κάλυψη της προβλεπόμενης αύξησης της ζήτησης το 2030». Δεν λέει τίποτα για το τι συμβαίνει μετά από αυτό το σημείο. World Energy Outlook 2007, σελίδα 43. IEA, Παρίσι.

7 Στην αναφορά του 2008 λέει ότι «παρόλο που η παραγωγή πετρελαίου συνολικά δεν αναμένεται να φτάσει στο σημείο καμπής πριν το 2030, η παραγωγή συμβατικού πετρελαίου ... προβλέπεται να σταθεροποιηθεί προς το τέλος της προβλεπόμενης περιόδου». Αυτή ήταν η πρώτη φορά που ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας προβλέπει την κορύφωση της παραγωγής συμβατικού πετρελαίου. Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας, 2008. World Energy Outlook 2008, σελίδα 103. IEA, Paris.

8

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html>

9 IMF, April 2011. World Economic Outlook.

<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/pdf/text.pdf>

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 1

Συνέντευξη Σερζ Λατούς: Ευ ζην και όχι κατανάλωση και ανάπτυξη

Συντάκτρια: Ελιάνα Καναβέλη

Η αυτονομία της κοινωνίας ως σπιράλ

Η έννοια της αποανάπτυξης αρχίζει να ακούγεται όλο και πιο συχνά σε ένα ευρύ πλαίσιο ανθρώπων και δραστηριοτήτων. Η

επίσκεψη στην Ελλάδα του ομότιμου καθηγητή του Πανεπιστημίου Paris-Sud 11 (Orsais), Σερζ Λατούς, τον περασμένο Μάιο, υπήρξε μια καλή αφορμή τόσο για να ακουστεί η αποανάπτυξη όσο και για να αρχίσουν διαδικασίες ζύμωσης και συζήτησης γύρω από το θέμα αυτό. Να ευχαριστήσουμε θερμά τον κύριο Γιάννη Ελαφρό που δέχθηκε να παρευρεθούμε κατά τη διάρκεια της συνέντευξης και να ανταλλάξουμε απόψεις πάνω σε επίκαιρα ζητήματα που σχετίζονται με την αποανάπτυξη.

Πριν μιλήσουμε για την αποανάπτυξη ας δούμε τι σημαίνει ανάπτυξη για το σύγχρονο δυτικό κόσμο.

Η έννοια του καπιταλισμού και της οικονομίας είναι συνυφασμένη με την έννοια της ανάπτυξης, ο νόμος της συσσώρευσης του κεφαλαίου είναι η ανάπτυξη. Οι κοινωνίες της δύσης γνώρισαν την υπερβολική ανάπτυξη της οικονομίας και τώρα «χάνονται» χωρίς να μπορούν να συνειδητοποιήσουν τι συνέβη. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι όλες οι χώρες της δύσης είναι «θύματα» της υπερανάπτυξης.

Η έννοια της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων βρίσκεται στο κεντρικό φαντασιακό των διαφόρων αριστερών «αντικαπιταλιστών». Αυτό δεν αποτελεί μια αντίφαση μιας και το κεντρικό φαντασιακό του καπιταλισμού είναι η ανάπτυξη;

Οι αριστεροί έχουν πέσει στην παγίδα του παραγωγισμού. Ο Μαρξ μοιραζόταν την πίστη στον προμηθεϊκό άνθρωπο, δηλαδή τον άνθρωπο του Ντεκάρτ και του Μπέικον, που αντιπροσωπεύει τον κυρίαρχο τη φύσης. Είχε την πίστη στην τεχνική και στην επιστήμη, κάτι που είναι ανεξάρτητο από τη φύση και την παραγωγή. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα η φύση και η οικολογία να μην αποτελέσουν αντικείμενο ενασχόλησής τους. Οπότε μετά τον Μαρξ η αριστερά δεν κατάλαβε ότι ο πλανήτης έχει φτάσει στα όριά του και ότι δεν μπορούμε να ζητάμε μια άπειρη ανάπτυξη από έναν πεπερασμένο πλανήτη, του οποίου οι αντοχές του λιγοστεύουν. Οι πηγές ενέργειας, τα φυσικά αποθέματα θέλουν μια άλλη διαχείριση.

Ποιο είναι το πρόταγμα της αποανάπτυξης και πώς μπορεί να αποτελέσει όχημα εξόδου από την τωρινή κατάσταση;

Το πρόταγμα της αποανάπτυξης είναι η δημιουργία και μετάβαση σε μια κοινωνία όπου θα έχουν συντελεστεί θεμελιακές αλλαγές στον σημερινό καταναλωτικό τρόπο ζωής και ό,τι αυτός συνεπάγεται. Πρόκειται για ένα πρόταγμα πολιτικό. Το πώς θα υλοποιηθεί εξαρτάται από τους λαούς και το δικό τους ρόλο στην κοινωνία. Επίσης, σε ατομικό επίπεδο, στη Βόρεια Αμερική εκατομμύρια άτομα έχουν επιλέξει συνειδητά τη στάση της ηθελημένης απλότητας. Προσπαθούν να ζουν πιο απλά, πιο λιτά, χωρίς να σημαίνει ότι στερούνται τα δικαιώματά τους. Αλλά η ατομική στάση, η ατομική ηθική δεν άλλαξε ποτέ από μόνη της την κοινωνία. Απαιτείται πολιτική αλλαγή. Δεν αρκούν ατομικές ή και ομαδικές αλλά αποσπασματικές ενέργειες. Χρειάζεται μια συνολική αλλαγή πλεύσης. Για παράδειγμα, εάν εγώ δεν καταναλώνω βενζίνη, τίποτα δεν μου λέει ότι ένας άλλος δεν θα καταναλώσει περισσότερο.

Τι πρεσβεύει η λογική της λιτής αφθονίας;

Το πρόβλημα των σημερινών κοινωνιών είναι ότι είναι θεμελιωμένες πάνω στην έλλειψη μέτρου, και αυτό είναι ύβρις. Το πρόταγμα μιας οικοσοσιαλιστικής δημοκρατίας είναι η μετάβαση από μια κοινωνία ψεύτικης αφθονίας σε μια κοινωνία λιτής αφθονίας. Σαφώς και δεν πρέπει να συγχέεται η αποανάπτυξη με την έλλειψη-στέρωση της καταναλωτικής δυνατότητας μιας κοινωνίας, κάτι που επιβάλλεται και σε άλλες χώρες της Ευρώπης. Μπορούμε να πούμε ότι είναι επιβεβλημένη η αποανάπτυξη. Η τραγωδία είναι σε μια καταναλωτική κοινωνία να μην μπορείς να καταναλώσεις. Αυτό που διδάσκεται στις οικονομικές σχολές είναι ότι η απληστία είναι καλή. Αυτή η λογική και αυτές οι αξίες μάς οδηγούν στην καταστροφή. Ο περιορισμός της ύβρεως και η εύρεση του μέτρου ορίζουν την ουτοπία της αποανάπτυξης.

Ο Σερζ Λατούς μας επισημαίνει τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να γίνει η μετάβαση στη νέα κοινωνική πραγματικότητα.

«Το εγχειρίδιο της «συγκεκριμένης ουτοπίας της αποανάπτυξης» περιέχει τη μέθοδο των οκτώ R: Επαναξιολόγηση (re-evaluation), επανεννοιολόγηση (re-conceptualization), αναδόμηση (re-structure), αναδιανομή (re-distribution), επανατοπικοποίηση (re-localization), μείωση (reduction), επαναχρησιμοποίηση (re-utilization), ανακύκλωση (recycling). Αν και το πρόσημο είναι στην κατεύθυνση της μείωσης της ανάπτυξης, υπάρχουν και στοιχεία αναδιανομής, έτσι ώστε να καλυφθούν οι αποστάσεις μεταξύ Βορρά-Νότου».

Μια κοινωνία που έχει αυτά τα χαρακτηριστικά μπορεί να χαρακτηριστεί ως αυτόνομη;

Τη διαδικασία της αυτονόμησης μιας κοινωνίας πρέπει να τη σκεφτούμε σαν ένα σπινάλιο. Η αλλαγή εισάγεται σιγά σιγά και με αυτόν τον τρόπο αλλάζουν και οι άνθρωποι αλλά και οι κοινωνίες στις οποίες διαβιούν.

Υπάρχουν χειροπιαστά παραδείγματα όπου η αποανάπτυξη έγινε πραγματικότητα;

Δεν υπάρχουν τέτοια παραδείγματα σήμερα. Υπάρχουν σε μικροεπίπεδο κάποιες εμπειρίες. Υπάρχουν ορισμένες χώρες που έχουν δηλώσει ότι θέλουν να μουν σε μια λογική αποανάπτυξης. Στην Αγγλία, για παράδειγμα, υπάρχουν οι μεταβατικές πόλεις. Στην Καλιφόρνια υπάρχει ένα κίνημα πολιτών που ονομάζεται "πέρα από τον άνθρακα". Κάπως έτσι νομίζω ότι αρχίζει να οικοδομείται η κοινωνία του μέλλοντος, η οποία θα έχει τη μικρότερη εξάρτηση από την ενέργεια και άρα θα διαχειρίζεται καλύτερα τις φυσικές πηγές ενέργειας. Μια πόλη, εξάλλου, θα μπορούσε να λειτουργήσει χωρίς πετρέλαιο.

Δύο ακόμη παραδείγματα είναι η Βολιβία και το Εκουαδόρ, εκεί μιλάνε για επαναστατική αλλαγή. Στις κοινωνίες αυτές είναι επηρεασμένοι από τη σχέση τους με τη φύση. Ας μην ξεχνάμε τον πόλεμο του νερού που έγινε στη Βολιβία το 2002, που έφερε ένα λάο αντιμέτωπο με μια εταιρεία και είχε ως αποτέλεσμα τη νίκη τους. Μέσα από τέτοιου είδους κοινωνικές εξεγέρσεις, οι

ιθαγενείς ήρθαν στην εξουσία και μαζί τους έφεραν τη διαφορετική σχέση και αντίληψη που έχουν για την Φύση. Κατοχυρώθηκε και συνταγματικά ότι η φύση είναι δικαίωμα και οι φυσικές πηγές είναι δημόσιες και κοινωνικές και δεν μπορούν να ιδιωτικοποιηθούν ούτε και να κακοποιηθούν. Σαν αρχή των κοινωνιών αυτών ορίζεται το ευ ζην και όχι η κατανάλωση και η ανάπτυξη. Η αντίληψη των ινδιάνων για το ευ ζην ταυτίζεται με την αποανάπτυξη.

Πώς ορίζεται η έννοια της απασχόλησης στην αποανάπτυξη;

Θέλουμε να μην υπάρχει εργασία, επομένως θα θέλαμε να μειωθεί και να αλλάξουμε το φαντασιακό της εργασίας.

Ποια είναι η Παιδαγωγική της καταστροφής;

Δεν πρόκειται για μια ιδέα καινούρια. Μπορούμε να τη φανταστούμε να λειτουργεί σαν μια διαδικασία αναπήδησης, που κάνει τους ανθρώπους να έρθουν σε επαφή με τη σκέψη τους και να δραστηριοποιηθούν. Οι καταστροφές μπορεί να είναι πραγματικά καταστροφικές. Η Φουκουσίμα είναι ένα παράδειγμα που μπορεί να λειτουργήσει παιδαγωγικά και που αποδεικνύει έμπρακτα ότι ο καπιταλισμός είναι καταστροφικός. Όπως αναφέρει η Νάομι Κλάιν στο βιβλίο της «Το δόγμα του σοκ», ο καταστροφικός τυφώνας Κατρίνα επέτρεψε στους συντηρητικούς να επέμβουν στην κοινωνία και να ιδιωτικοποιήσουν για παράδειγμα τα σχολεία. Το κράτος πολλές φορές εκμεταλλεύεται και δημιουργεί τις καταστροφές για να ελέγξει το σύστημα. Για να έχει θετική επίδραση η καταστροφή πρέπει να δημιουργήσει μια αναπήδηση στον κόσμο. Ή θα αντιδράσει ο κόσμος ενάντια σε αυτά που πιστεύει ότι τον καταστρέφουν ή θα καταστραφεί.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 1

Η Άμεση Δημοκρατία ως Αυτοθέσμιση

Αντώνης Μπρούμας

Η άμεση δημοκρατία είναι μια πολύ παλιά ιστορία. Ανέκαθεν αποτελούσε το όχημα της οργάνωσης των μαζικών κοινωνικών κινημάτων, που επιτίθονταν στα καθεστώτα τους. Πάντα υποχωρούσε, όταν η παλίρροια των κοινωνικών αγώνων έδινε τη θέση της στην άμπωτη της παγίωσης ηγετικών ομάδων και σχέσεων κυριαρχίας. Ήταν δε το αρχιμήδειο σημείο, στο οποίο προσέγγιζαν οι πιο προοδευτικές τάσεις της ριζοσπαστικής σκέψης, της αναρχίας και του κομμουνισμού. Αυτά από το παρελθόν. Σήμερα, η πτώση των ιδεολογιών και η χρεωκοπία των κάθε λογής λογικών της πρωτοπορίας φέρνει την άμεση δημοκρατία στο προσκήνιο, ως το εργαλείο για την ανάδυση του αυτεξούσιου ατόμου, την ανάπτυξη της κοινωνικοποίησης κόντρα στον κοινωνικό κατακερματισμό και την συλλογική επανεφεύρεση της ριζοσπαστικής κοινωνικής αλλαγής. Στην πιο προοδευτική της εκδοχή, αυτή της αυτοθέσμισης, η άμεση δημοκρατία συνιστά ενδελεχή και εμπειριστατωμένη πολιτική και πολιτειακή πρόταση για την ανατροπή του υπάρχοντος και την προοπτική της κοινωνικής απελευθέρωσης. Στο ξεκίνημα του 21ου αιώνα η άμεση δημοκρατία ως αυτοθέσμιση υιοθετείται σταδιακά ως στρατηγική επιλογή από τα ανταγωνιστικά κινήματα στην πάλη ενάντια στην κυριαρχία. Από τις πλατείες αυτού του κόσμου στέλνεται το μήνυμα των “από κάτω” : ιστορία ερχόμαστε.

Ανάδυση και Κοινωνικοποίηση του Αυτεξουσίου Ατόμου

Σχεδόν κάθε προφητεία της επανάστασης εμπεριείχε και μία επαναστατική πρωτοπορία, που θα οδηγούσε την ανθρωπότητα στη γη της επαγγελίας. Πέρα όμως από τα μυαλά των ριζοσπαστών διανοητών, στην έρημο του πραγματικού, ο μοναδικός παράγοντας ριζοσπαστικής κοινωνικής αλλαγής υπήρξε ανέκαθεν το αυτεξούσιο άτομο, δηλαδή το πολιτικό υποκείμενο που από κοινού με άλλους

οικοδομεί την ιστορία. Οι σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνικές σχέσεις και αξίες αναπαράγουν κατακερματισμένα άτομα με αδυναμία στη συγκρότηση συλλογικοτήτων αλληλεγγύης και συνεργασίας. Οι αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες μέσα στα κινήματα λειτουργούν σε αντίρροπη κατεύθυνση, συγκροτώντας κοινοτικές σχέσεις και αξίες, που συγκλίνουν στην ανάδυση και κοινωνικοποίηση του αυτεξούσιου. Για να πάρει όμως μαζικά χαρακτηριστικά η οικειοποίηση του δημόσιου χωροχρόνου, είναι αναγκαία η συνειδητή επιλογή για τη συγκρότηση αμεσοδημοκρατικών αυτοθεσμίσεων σε μακροκοινωνικό επίπεδο.

Συλλογική Επανανομηματοδότηση

Η αυτοοργάνωση των “από κάτω” με όρους ανατροπής απαιτεί σε παράλληλο χρόνο την συλλογική χάραξη κοινών τρόπων σκέψης, νοημάτων και αξιών και κατ’ επέκταση την συνολική επανανομηματοδότηση της κοινής ζωής. Η διεξαγωγή ενός δημοσίου “από τα κάτω” διαλόγου σε εξισωτική βάση και με ελεύθερη κυκλοφορία και ανταλλαγή σκέψεων, απόψεων και εμπειριών, όπως εγγυώνται οι αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες, συγκροτεί μία εναλλακτική δημόσια κοινωνική σφαίρα σε ρήξη με την καπιταλιστική σφαίρα των κυρίαρχων εταιρικών μέσων ενημέρωσης. Για να μην έχει όμως εφήμερο χαρακτήρα, ο δημόσιος “από τα κάτω” διάλογος είναι αναγκαίο να αυτοθεσμίζεται συνειδητά, δηλαδή να συναποφασίζονται οι κανόνες και οι οργανωτικές του δομές και να υπάρχει χωροχρονικός του συντονισμός. Έτσι, κάθε χώρος αντίστασης και κάθε πλατεία μπορούν να γίνονται χώρος διεξαγωγής δημοσίου “από τα κάτω” διαλόγου σε συντονισμό μεταξύ τους για την αμφισβήτηση των επιλογών της κυριαρχίας και την αντιπαράταξη των δικών μας αναγκών, βουλήσεων και αγώνων. Μία τέτοια εναλλακτική δημόσια σφαίρα κυκλοφορίας των κοινωνικών αγώνων, εφικτή περισσότερο από ποτέ πλέον σήμερα με την εξέλιξη των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, είναι το πρώτο βασικό βήμα για τον ριζοσπαστικό εκδημοκρατισμό της κοινωνίας.

Ρήξη με το Υπάρχον

Αν το βασικό ιδεώδες του κοινωνικού αναρχισμού είναι η καταστροφή του κράτους και κάθε άλλης διαχωρισμένης από την κοινωνία εξουσίας, τότε δεν υπάρχει πολιτειακή πρόταση πιο κοντινή σε αυτό από την αμεσοδημοκρατική. Η άμεση δημοκρατία τόσο ως άμεση δράση όσο και ως αυτοθέσμιση έρχεται σε πλήρη ρήξη με το υπάρχον σύστημα κυριαρχίας, καθώς περνά μέσα από τον μετασχηματισμό όλων των κοινωνικών σχέσεων εξουσίας και τη διάχυση αυτής μέσα στην κοινωνία. Με τις οριζόντιές τους δομές οι θεσμισμένες αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες συνθλίβουν την ιεραρχία στη λήψη αποφάσεων και κάθε σχέση διαμεσολάβησης μεταξύ εξουσίας και κοινωνίας. Εχθρική στην ιδεολογική κατασκευή του οποιουδήποτε δημόσιου, κοινωνικού ή ταξικού συμφέροντος, που χωρεί αντιπροσώπευση από κάθε επίδοξη πρωτοπορία ή γραφειοκρατία, η άμεση δημοκρατία ως αυτοθέσμιση προτάσσει την ικανοποίηση των προσωποπαγών αναγκών και βουλήσεων μέσα από τη συνδιαμόρφωση της κοινής ζωής. Πέρα από κάθε γραφική πλέον ιδεολογική πρόσληψη της επαναστατικής διαδικασίας ως της μεγάλης ημέρας για την έφοδο προς τον ουρανό ή στα χειμερινά ανάκτορα, οι αμεσοδημοκρατικές δομές του ανταγωνιστικού κινήματος επαναστατικοποιούν βαθιά την καθημερινότητα της κοινωνίας, ανοίγοντας μονοπάτια, δρόμους και λεωφόρους προς την κοινωνική απελευθέρωση.

Οικονομία & Πολιτική

Είναι ίσως κοινότοπη η διαπίστωση ότι η σφαίρα της οικονομικής δραστηριότητας είναι κεντρικής σημασίας στον καπιταλισμό. Η κεντρικότητα όμως αυτή δεν είναι ούτε αναγκαία αλλά ούτε και θεμιτή σε μία πιο ελεύθερη κοινωνία. Εντούτοις, η υπάρχουσα συνθήκη δημιουργεί για το ανταγωνιστικό κίνημα το ζήτημα της κεντρικότητας της ταξικής πάλης, του κέντρου δηλαδή όπου συγκροτούνται και αποκρυσταλλώνονται οι καπιταλιστικές σχέσεις κυριαρχίας. Η ιστορική εμπειρία έχει δείξει ότι εργατικοί αγώνες που παραμένουν μέσα στο πλαίσιο της συνθήκης της εκμετάλλευσης, δίχως να το αναιρούν, και δεν θέτουν το ζήτημα της κατάργησης της ίδιας της εργατικής τάξης, δηλαδή το ζήτημα του μετασχηματισμού των ίδιων των σχέσεων παραγωγής,

αναπαράγουν την υπάρχουσα καπιταλιστική συνθήκη. Αντιθέτως, ο κόσμος της εργασίας κινούνται σε απελευθερωτική κατεύθυνση, όταν αμφισβητούσε την ίδια τη θέση του στην παραγωγή, προτάσσοντας την αυτοδιαχείριση της παραγωγής με άμεση δημοκρατία. Και αποκτούσε τέτοιες δυνατότητες, όταν ανέπτυξε έντονα την αίσθηση της κοινότητας όχι μόνο κατά την παραγωγική διαδικασία αλλά κυρίως εκτός και ενάντια σε αυτή, στη ζωή των εργατουπόλεων και στις κοινότητες των εργατικών αγώνων. Είναι λοιπόν ζητούμενες οι αμεσοδημοκρατικές αυτοθεσμίσεις στους χώρους εργασίας και σε ολόκληρη την παραγωγή, που καταργούν την κυριαρχία των αφεντικών και στην αλλοτρίωση της μισθωτής σκλαβιάς αντιπαραθέτουν την χειραφέτηση του κόσμου της εργασίας, στον ανταγωνισμό την αλληλεγγύη και την προσφορά στην κοινότητα. Είναι δε δεδομένη η σχέση έντασης μεταξύ της άμεσης δημοκρατίας ως αυτοθέσμησης σε κάθε πτυχή της κοινωνικής ζωής – και επομένως και στην οικονομική σφαίρα – και των σχέσεων παραγωγής καθώς και της οξείας οικονομικής διαστρωμάτωσης των σύγχρονων κοινωνιών, η οποία συνεπάγεται την εγκαθίδρυση ανάγλυφων σχέσεων κυριαρχίας σε όλο το κοινωνικό σώμα. Άμεση δημοκρατία και καπιταλισμός είναι λοιπόν κάτι εντελώς ασύμβατο. Για την αναίρεση όμως του δεύτερου προέχουν οι αμεσοδημοκρατικές θεσμίσεις παραγωγής και κατανάλωσης από τα κάτω τόσο στα πλαίσια της ταξικής πάλης δια της κατάληψης των μονάδων παραγωγής όσο και με τη συγκρότηση και την δικτύωση νέων αμεσοδημοκρατικών μονάδων παραγωγής. Μορφές και περιεχόμενα αγώνα εντός και εκτός της παραγωγής δεν τελούν σε αμοιβαίο αποκλεισμό αλλά σε δημιουργική συνάρτηση με όλα τα ενδεχόμενα της ζωής ανοιχτά για το ποια απ' όλα επιταχύνουν τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς που θέλουμε.

Το Νόημα της Αυτοθέσμησης

Το πρόταγμα της κοινωνικής αυτονομίας επιτάσσει τη διαρκή κοινωνική αυτοθέσμηση ανάλογα με τις ανάγκες και τις πολιτικές βουλήσεις των ανθρώπων. Στηρίζεται στον συνεχή πειραματισμό ως προς τις μορφές οργάνωσης και στην ευελιξία των οργανωτικών δομών, ώστε αυτές να εξελίσσονται μέσα στον χρόνο σε διαρκή

αλληλεπίδραση με τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς. Στα πλαίσια ενός τέτοιου προτάγματος λαμβάνεται ως δεδομένη η πολλαπλότητα των εκδοχών, που δύναται να λαμβάνει η κοινωνική πραγματικότητα, και θεωρείται ως εγγενούς αξίας η δυνατότητα των ανθρώπων να διαπλάθουν τις συνθήκες της κοινής τους ζωής και να επανανοηματοδοτούν τον κόσμο ανάλογα με τη συλλογική τους βούληση. Για την ολοκληρωμένη συνείδηση σχετικά με τη λειτουργία τους, η κοινωνική αυτοθέσμιση πέρα από διαρκής είναι αναγκαία και ρητή μέσω της ρητής καταγραφής των κανόνων λειτουργίας και της διαμόρφωσης συγκεκριμένων προϋποθέσεων και διαδικασιών για την αναδιαμόρφωσή τους.

Στις αμεσοδημοκρατικές αυτοθεσμίσεις η διαδικασία διαλόγου και λήψης αποφάσεων στηρίζεται στην άμεση συμμετοχή ίσων και ελεύθερων ανθρώπων, η δε συμμετοχή αυτή εκτείνεται στο μέτρο, που οι λαμβανόμενες αποφάσεις δύναται να επηρεάζουν την ελευθερία τους. Είναι επομένως άμεση απόρροια της ισοελευθερίας το ότι η συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων μπορεί να είναι άμεση, μόνο εφόσον στηρίζεται στην αρχή της πλειοψηφίας και της αριθμητικής ισότητας της ψήφου κάθε συμμετέχοντος, εφόσον πρώτα εξαντλούνται τα περιθώρια για την επιδίωξη ομοφωνίας. Οποιαδήποτε άλλη εκδοχή, όπως αυτή της ομοφώνουσας άμεσης δημοκρατίας που υποστηρίζεται πλέον μόνο στο επίπεδο της θεωρητικής αναζήτησης ορισμένων παραφυάδων της ατομιστικής αστικής σκέψης, αποτελεί υποταγή της συλλογικότητας στο άτομο και συνδέεται με την ιδεολογική κατασκευή του μοναχικού ατόμου κόντρα και έξω από κάθε κοινωνία.

Περαιτέρω, εκτός από διαρκείς και ρητές, οι αμεσοδημοκρατικές αυτοθεσμίσεις πρέπει να διασφαλίζουν την αποφυγή άτυπης συσσώρευσης της εξουσίας, επιτείνοντας κατ' ουσία τον πολιτικό έλεγχο πάνω σε ενδεχόμενους εκπροσώπους, με δικλείδες ασφαλείας όπως επί παραδείγματι (α) η άμεση και τακτική εκλογή / διορισμός για όλες τις θεσμιζόμενες θέσεις εκπροσώπησης και (β) σε περιπτώσεις ο εκ περιτροπής ή κληρωτός χαρακτήρας της εκλογής / διορισμού ή το πεπερασμένο της επανάληψης αυτών, (γ)

η ελεύθερη ανακλητότητα και (δ) η τακτή λογοδοσία και απόδοση ευθυνών. Περαιτέρω, προϋποθέσεις, οι οποίες διασφαλίζουν την αμεσότητα στην συμμετοχή, θέτοντας όρια στην ενάσκηση της πολιτικής κρίσεως των εκπροσώπων, είναι επί παραδείγματι (α) η δημοσιότητα και η διαφάνεια της δράσης των εκπροσώπων στους εκπροσωπούμενους με τη βοήθεια της τεχνολογίας, (β) οι θεσμισμένες υπό όρους δυνατότητες ανατροπής των αποφάσεων των εκπροσώπων από τους εκπροσωπούμενους και (γ) οι κανόνες περί της μη ανατροπής των κατευθυντήριων γραμμών της εκάστοτε πολιτικής βούλησης των εκπροσωπούμενων μέσα από τις αποφάσεις των εκπροσώπων.

Έτσι, ένα αμεσοδημοκρατικό πολιτικό σύστημα σε αδρές γραμμές στηρίζεται στην τυπική και ουσιαστική ισοκατανομή της πολιτικής εξουσίας σε όλους τους πολίτες και βρίσκει τη βάση του στο ιδανικό του αδιαχώριστου μεταξύ θεσμίσεων της πολιτικής εξουσίας και κοινωνίας. Με αυτό τον τρόπο καλλιεργεί διαρκώς τη δυνατότητα μίας κοινωνίας ανθρώπων να αυτοκυβερνιούνται, δηλαδή να θέτουν οι ίδιοι τους νόμους της κοινής τους ζωής, να διαχειρίζονται οι ίδιοι την συλλογική τους εξουσία και να φέρουν συλλογικά πλήρη και ακέραια την ευθύνη για τα ανωτέρω. Δεν είναι απλώς εφικτό υπό την έννοια μίας φιλολογικής συζήτησης ανάμεσα σε εγκεφάλους, παίρνει υλική υπόσταση και σφυρηλατεί κοινωνικές σχέσεις μέσα από την πράξη μας, είναι ζήτημα άμεσης δράσης για το πέρασμα από την κοινωνική αντεξουσία στην κοινωνική απελευθέρωση.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Arendt H., 1958/1998, *The Human Condition*, University of Chicago Press.

Barber B., 2004, *Strong Democracy, Participatory Politics for a new Age*, University of California Press.

Castoriadis C., 1998, *The Imaginary Institution of Society*, Blamey K. (trans.), MIT Press.

Christman J., 2009, *The Politics of Persons, Individual*

Autonomy and Socio-historical Selves, Cambridge University Press.

Habermas J., 1991, The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society, trans. by Burger T., MIT Press.

Mouffe C., 1999, Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism?, Social Research, 66/3.

Pitkin H., 1972, The Concept of Representation, University of California Press.

Rousseau J. J., 1762/1997, The Social Contract, Gourevitch V. (trans.), Cambridge University Press.

Unger R. M., 2000, Democracy Realized, The Progressive Alternative, Verso.

Urbinati N. and Warren M., 2008, The Concept of Representation in Contemporary Democratic Theory, Annu. Rev. Polit. Sci., 11/2008, pp. 387 – 412.

Wolff R. P., 1998, In Defence of Anarchism, University of California Press.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 1

Έγκλημα και μετανάστης: Συνέντευξη με τον Στέφανο Ροζάνη

Συνέντευξη: Νίκος Κατσιαούνης

Ο καθηγητής φιλοσοφίας και συγγραφέας Στέφανος Ροζάνης παραθέτει μια άκρως ενδιαφέρουσα συνέντευξη γύρω από το ζήτημα των μεταναστών, του ρατσισμού καθώς και για τη συνεχώς αυξανόμενη βία που εντοπίζεται σε όλο και μεγαλύτερα τμήματα του κοινωνικού ιστού.

«Μας πήραν την Αθήνα». Μετά τον τραγικό θάνατο του 44χρονου είδαμε ότι έγινε μια συντονισμένη προσπάθεια από τα ΜΜΕ που έδωσαν χώρο στην ανάδυση των φασιστικών και ακροδεξιών λογικών. Το έγκλημα ταυτίστηκε με το μετανάστη. Θα ήθελα ένα γενικό σχόλιο πάνω στα γεγονότα που διαδραματίστηκαν.

Καταρχάς μπορεί οι τελεστές του εγκλήματος να ήταν μετανάστες. Αυτό ωστόσο δεν σημαίνει καθόλου ότι το έγκλημα παράγεται από τους μετανάστες. Υπάρχει ένα πολύ κρίσιμο σημείο σχετικά με τις πολυπολιτισμικές κοινωνίες, με αυτό που λέμε πολυπολιτισμικότητα. Αυτό είναι να μπορέσουμε να διακρίνουμε τις μειονοτικές ομάδες σε σχέση με τους γηγενείς, σε σχέση με την κυρίαρχη εθνική ταυτότητα και να καταλάβουμε ότι η εγκληματικότητα υποθάλπεται σε μεγάλο βαθμό από την κυρίαρχη εθνική ταυτότητα χρησιμοποιώντας ως τελεστές τις μειονοτικές ομάδες, οι οποίες βρίσκονται κάτω από ένα καθεστώς εξαθλίωσης και μιζέριας. Επιπλέον αυτές βρίσκονται κάτω από την ασφυξία της εξαφάνισης της δικής τους κουλτούρας και της δικής τους αντίληψης για την ανθρώπινη αξία και ζωή. Υπό την έννοια αυτή, πρώτον: διαπιστώνουμε ότι δεν είναι δυνατό μέσα σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον να μη δημιουργούνται αναπόφευκτα τριβές μεταξύ της κουλτούρας κάθε μειονοτικής ομάδας και της κυρίαρχης εθνικής κουλτούρας. Επιπλέον τριβές ανάμεσα στις κουλτούρες μιας μειονοτικής ομάδας και μιας άλλης. Δηλαδή και οι μειονοτικές ομάδες βρίσκονται σε κατάσταση πολέμου μεταξύ τους προκειμένου κάθε μία να επιβάλει το *modus vivendi* το δικό της.

Κατά συνέπεια δεν πρόκειται ούτε για ένα προαναγγελθέν έγκλημα ούτε για έναν προαναγγελθέντα θάνατο. Πρόκειται για ένα σύμπλοκο φαινόμενο μέσα στο οποίο η εθνική κυρίαρχη ταυτότητα εμπλέκεται με τις μειονοτικές ταυτότητες κατά τρόπο ώστε να

τις δημιουργεί, ηθελημένα ή αθέλητα, ως τελεστές ενός εγκλήματος, το οποίο είναι απαραίτητο ώστε να ισχυροποιηθεί η εθνική ταυτότητα.

Οι μετανάστες είναι πρόβλημα ή αφορμή αλλαγής της ελληνικής κοινωνίας; Μπορεί να ειπωθεί ο μετανάστης ως σημείο ρήξης με τις κυρίαρχες λογικές συγκρότησης του ελληνικού έθνους (δεσμοί αίματος και εδάφους);

Ο μετανάστης, ο ξένος, είναι πάντα ένα σημείο ρήξης. Κι αυτό γιατί ο ξένος αποκαλύπτει στην κυρίαρχη εθνική ταυτότητα τη γυμνότητά της. Την ψυχική και συναισθηματική ισοτονία της. Ο ξένος είναι εκείνος που ανασύρει από την εθνική ταυτότητα όλα τα λανθάνοντα στοιχεία τα οποία εκ της φύσεώς της περιέχει η εθνική ταυτότητα. Η Christeva συνήθιζε να λέει ότι το πρόβλημα ξεκινάει όχι από τον ξένο αλλά από το γεγονός ότι μέσα στην εθνική μας ταυτότητα είμαστε ξένοι στον εαυτό μας. Η ξενότητα που εμείς οι ίδιοι υφιστάμεθα, νιώθουμε, συναισθανόμαστε μέσα σε έναν άξενο κόσμο είναι αυτή που θα προβληθεί στη συνέχεια πάνω στο μετανάστη και θα τον καταστήσει ένα σημείο τριβής, ένα σημείο κρίσης. Η Christeva έλεγε πάλι ότι ο μετανάστης είναι λείος και σκληρός όπως το βότσαλο. Κατά συνέπεια, το πρόβλημα είναι ότι μέχρι τώρα στο μετανάστη προβάλλουμε την εικόνα της δικής μας εσωτερικής κενότητας, της δικής μας εσωτερικής απογνώσεως. Μια κενότητα την οποία δημιουργεί μια κοινωνία που έχει απαρνηθεί οποιαδήποτε αξιακή κλίμακα στο ανθρώπινο υποκείμενο κι έχει αφήσει ως μόνη «αξία» την άντληση υλικού κέρδους από την εκμετάλλευση της φύσης, της πόλης, της ίδιας της ζωής και από μια οργάνωση, η οποία στηρίζεται αποκλειστικά και μόνο στον ανταγωνισμό μέχρι εξοντώσεως του ανθρωπίνου υποκειμένου. Κατά συνέπεια, ο ξένος θα μπορούσε πράγματι να γίνει μια αφετηρία για αναστοχασμό. Αναστοχασμό για τον τρόπο της ζωής μας, για το είδος των πόλεων που ζούμε, για τη μοίρα του ανθρωπίνου υποκειμένου μέσα σε έναν κόσμο αλλοιωμένο, μέσα σε έναν κόσμο ο οποίος προσπαθεί να επιβιώσει ακυρώνοντας οποιαδήποτε αξιακή κλίμακα πάνω στην οποία στηρίζεται το ανθρώπινο υποκείμενο.

Η αποτυχία της πολυπολιτισμικότητας αποτελεί μια συνολική κρίση ταυτότητας σε μια λογική που εξακολουθεί να θεωρεί ότι οι απαντήσεις στα σύνθετα οφείλουν να είναι θεσμικές. Ποιοι οι όροι σήμερα για μια νέα κοινωνική πρόταση έξω από τους θεσμούς;

Ως προς το θέμα της θεσμικής κατοχύρωσης τα πράγματα είναι πολύ δύσκολα, διότι είτε θα θεσμοθετήσω τη διαφορά είτε θα την αφήσω εκτός της θεσμικότητας. Ωστόσο ο ξένος, ο οποίος βρίσκεται κάτω από τη μπότα μιας κυρίαρχης εθνικής ταυτότητας, δεν επιθυμεί τίποτε άλλο παρά να θεσμοθετήσει τον εαυτό του μέσα σε αυτήν την κυρίαρχη ταυτότητα. Αιφνιδίως ο ξένος προσπαθεί με κάθε τρόπο να βαπτιστεί, ας πούμε, χριστιανός προκειμένου να τοποθετηθεί μέσα στο θεσμικό πλαίσιο μιας χριστιανικής κοινωνίας είτε είναι μουσουλμάνος, είτε οτιδήποτε άλλο. Αυτή η λαχτάρα του ανθρώπου να μπει μέσα στο σύνολο των θεσμών μιας κοινωνίας κι έτσι να αποκομίσει τα θεσμικά οφέλη επιφέρει μια φοβερή αλλοίωση στην ψυχοσύνθεση του ανθρώπου που προσπαθεί να ενταχθεί στους θεσμούς. Γίνεται περισσότερο σκληρός και ανηλεής όταν μπει μέσα στο θεσμό. Τότε γίνεται βασιλικότερος του βασιλέως και μπορεί να στραφεί εναντίον της δικής του εθνικής ταυτότητας προκειμένου να διατηρήσει τα οφέλη μιας θεσμοθετήσεως. Και εδώ τίθεται ένα πρόβλημα.

Ό,τι θεσμοθετείται γίνεται μηχανή κρέατος. Που σημαίνει ότι δεν υπάρχει ζωή μέσα στους θεσμούς αλλά έξω από αυτούς. Μόνο που αιφνιδίως βλέπουμε μια κοινωνία που θέλει να θεσμοθετήσει μέχρι και την ομοφυλοφιλία. Θέλει ο ομοφυλόφιλος να θεσμοθετήσει τη σχέση του ώστε να απολαμβάνει τα δικαιώματα της θεσμοθετημένης κοινωνίας που ζει. Αυτό έχει ως στόχο και αποτέλεσμα την πλήρη ομοιογενοποίηση μιας κοινωνικής κατάστασης. Αλλά αυτό δεν είναι τίποτα άλλο από το σύγχρονο πρόσωπο του φασισμού. Εκείνο το οποίο προβάλλεται ως το αντίπαλο της φασιστικής κοινωνίας ή, με σύγχρονους όρους, της ολοκληρωτικής δημοκρατίας είναι η μη θεσμική αφομοίωση όλων των διαφορετικότητων. Γιατί η διαφορετικότητα μπορεί να παράγει αυτό που συμβατικά λέμε δημοκρατία. Ποτέ η

ομοιογενοποίηση. Ζούμε σε έναν κόσμο ομοιογενοποίησης και εξωθούμε τη διαφορετικότητα να θεσμοθετηθεί με όρους ομοιογένειας. Από εκεί και πέρα αρχίζει το δράμα και των θεσμών και των διαφορετικοτήτων, εννοώ δηλαδή τον τρόπο ζωής και συμπεριφοράς του μειονοτικού ανθρώπου που στην Ιστορία έγινε κατ' επανάληψιν είτε εννοούμε, για παράδειγμα, τον εβραϊσμό, είτε τον αναρχισμό, είτε με αυτό που θα έλεγε ο Καμύ «εξεγερμένο άνθρωπο». Όλα αυτά που αποτελούν κινδύνους όχι για τις μειονότητες αλλά εσωτερικούς για τη θεσμοθετημένη κυρίαρχη ταυτότητα, πρέπει να εξαλειφθούν. Όλες οι κοινωνίες δεν κάνουν τίποτε άλλο παρά, μέσω του οποιουδήποτε δικαϊκού συστήματος και της οποιασδήποτε θεσμοθετημένης εγκατάστασης της κοινωνίας, να προσπαθούν να αλλοιώσουν, δηλαδή να ομοιογενοποιήσουν τη διαφορετικότητα.

Η έννοια του ρατσισμού είναι ενδημική σε ένα σύστημα που έμαθε να λειτουργεί με βάση τον αποκλεισμό. Μπορεί η κοινωνία να επαναδιατυπώσει μια πρόταση μη εθνική;

Εάν υπάρχει μια πρόταση πέρα του εθνικού θα κριθεί από το γεγονός τού κατά πόσο τα στερεότυπα του εθνικού βρίσκονται σε μια τέτοια δυναμική ώστε να μπορούν κάθε τόσο να προβάλλονται και να διεκδικούν τη δική τους κυριαρχία. Τι εννοούμε στερεότυπα; Ένα από τα στερεότυπα είναι ο ρατσισμός, δηλαδή ο φόβος απέναντι στο ξένο, στον άλλο, στο διαφορετικό. Ακόμα και τον εαυτό μας εάν λίγο κοιτάξουμε εκ του σύνεγγυς, θα παρατηρήσουμε ότι κάτω από συνθήκες αισθανόμαστε φόβο όταν βρισκόμαστε σε περιβάλλοντα ξένα. Προτιμούμε τα δικά μας περιβάλλοντα γιατί αυτά μας δίνουν την ασφάλεια του «Εμείς». Οι άλλοι αποτελούν πάντα απειλή. Αυτό είναι ένα ψυχολογικό και κοινωνικό στερεότυπο.

Ένας σπουδαίος μελετητής των στερεοτύπων, ο Λόρεντζερ, υποστηρίζει ότι τα στερεότυπα υπάρχουν έτσι κι αλλιώς εμφυτευμένα και εγγεγραμμένα μέσα στο ανθρώπινο υποκείμενο. Ο φόβος του άλλου υπάρχει εγγεγραμμένος μέσα στο ανθρώπινο ψυχικό περιβάλλον. Πότε όμως αυτό το στερεότυπο (ο φόβος) μπορεί να εξωτερικευτεί και να κινητοποιήσει ανάλογες

συμπεριφορές; Μπορεί μόνο όταν γύρω από το ανθρώπινο υποκείμενο έχει στηθεί μια ιστορική σκηνή που επιτρέπει σε αυτά τα στερεότυπα να εξωτερικευτούν ως καταστροφικές δυνάμεις. Πάρτε το φασισμό. Ο φασισμός μπορεί να υποστηρίξει κανείς ότι είναι εγγενές στοιχείο του ανθρώπινου υποκειμένου. Πότε όμως αυτός παράγει Ιδεολογία και κινητοποιεί τους ανθρώπους και τις κοινωνίες; Όταν έχει στηθεί γύρω του μια ιστορική σκηνή που του επιτρέπει να βγει προς τα έξω. Κι εμείς δεν κάνουμε τίποτε άλλο παρά να στήνουμε αυτήν την σκηνή που θα επιτρέψουμε το στερεότυπο να βγει προς τα έξω ως καταστροφέας. Άρα εκείνο που μπορούμε είναι να μην επιτρέψουμε ποτέ μέσω του δρώντος ιστορικού υποκειμένου να εκδηλωθούν οι συνθήκες για την ανάδυση του στερεοτύπου.

Ζούμε σε μια περίοδο κρίσης των αξιών και κρίσης νοήματος. Η αποσάθρωση των σημασιών και η πλήρης εξατομίκευση έχει οδηγήσει σε μια αύξηση της βίας στον κοινωνικό ιστό σε όλα τα επίπεδα. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι το «Όλοι εναντίον όλων» αρχίζει να σκιαγραφείται. Η βαρβαρότητα και η ελευθερία σε περιόδους κρίσης νοήματος απέχουν μια κλωστή. Τι θα επισημαίνατε πάνω σε αυτό;

Το ζήτημα της βίας είναι σύμπλοκο. Αλλά μια μικρή του, πιο επιπόλαια, προσέγγιση είναι η ακόλουθη. Ότι το «Όλοι εναντίον όλων» έπεται της προετοιμασίας του «όλοι για όλα». Εννοώ ότι σε μια κοινωνία που ορίζεται ως ύστερος καπιταλισμός ένα είναι το πρόταγμα που εμφυσιέται μέσα στο ανθρώπινο υποκείμενο. Ότι δεν υπάρχει φραγμός στην επιθυμία του έστω κι αν αυτή είναι μια δημιουργημένη επιθυμία. Για παράδειγμα, το κινητό τηλέφωνο ή το σκάφος έχουν τεχνηέντως δημιουργηθεί ως επιθυμία στο ανθρώπινο υποκείμενο. Αυτές είναι επιθυμίες οι οποίες έχουν τεχνηέντως εμφυτευτεί μέσω της φαντασμαγορίας του εμπορεύματος. Πιο απλά. Γιατί ο Ωνάσης μπορεί να έχει ένα σκάφος κι εγώ δεν μπορώ να το έχω; Κι ενώ ο μεν Ωνάσης στον κλασσικό καπιταλισμό δεν αφορούσε την καθημερινότητά μας, σήμερα μέσω του συνθήματος «Όλοι για όλα» αρχίζει και την αφορά. Αυτό σημαίνει ότι έχει μια τεράστια επίδραση πάνω στη

δομή της καπιταλιστικής κοινωνίας. Δηλαδή η αλλοίωση που προέρχεται από το γεγονός ότι όλοι μετέχουμε σε όλα αλλά η μετοχή μας, επειδή χρειάζεται οικονομική βάση, έχει ως πηγή της το δανεισμό. Γινόμαστε homo hreosticus, γινόμαστε άνθρωποι χρεώστες. Μέσα σε αυτήν την κοινωνία μπορείς να κάνεις τα πάντα χρωστώντας μέχρι που αυτή η κοινωνία θα γονατίσει από το χρέος, μέσα από το παιδί που έφτιαξε δηλαδή τον καταναλωτισμό.

Μήπως αυτό δεν συμβαίνει τώρα; Άρα όταν στερείται το ανθρώπινο υποκείμενο αυτής της αυταπάτης της επιθυμίας, αυτής της φαντασμαγορίας του εμπορεύματος, προσπαθεί να τη διατηρήσει με νόμιμα και άνομα μέσα. Θα χρησιμοποιήσει τον Αλβανό ως μπράβο, τον πληρωμένο δολοφόνο, θα ρίξει την εγκληματικότητα πάνω στις μειονότητες για να βγει αυτό έξω από την ηθική του υπευθυνότητα στον κόσμο. Θα κάνει τα πάντα. Έτσι το «Όλοι για όλα» οδηγεί στο «Όλοι εναντίον όλων». Αυτό θα το δείτε στην εκπαίδευση όπου σε όλες τις βαθμίδες κυριαρχεί η ανταγωνιστικότητα στο βαθμό «ο θάνατός σου η ζωή μου». Από εκεί παράγεται μια κοινωνική βία που διαφέρει ωστόσο από τη βία ως στερεότυπο ή από τη βία που ο Walter Benjamin ονόμαζε ληστρική βία η οποία γέννησε την αρχαία ελληνική τραγωδία.

Το ζήτημα της ασφάλειας σπάνια αναφέρεται από τα κινήματα ρήξης, επειδή είναι μια έννοια που ανήκει στο κράτος. Εξάλλου θα μπορούσαμε να πούμε ότι με το κοινωνικό συμβόλαιο η κοινωνία έχει παραχωρήσει το μονοπώλιο της άσκησης βίας στο κράτος με αντάλλαγμα την ασφάλεια. Σε μια περίοδο που το κράτος αδυνατεί να τηρήσει το κοινωνικό συμβόλαιο και δεδομένου ότι όποιος έχει τα μάτια του ανοιχτά αντιλαμβάνεται ότι υπάρχει ζήτημα ασφάλειας στο κέντρο της Αθήνας, ποια θα μπορούσε να είναι η στάση των κοινωνικών κινημάτων;

Το κράτος είναι η βασική πηγή ανασφάλειας διότι η ανασφάλεια το υπηρετεί ώστε να επεμβαίνει κατασταλτικά και έτσι να ισχυροποιεί τον εαυτό του. Όλοι πέσαμε στην παγίδα της ασφάλειας επειδή προϋποθέσαμε ότι αυτήν την εξασφαλίζει το κράτος δια της επιβολής της κρατικής βίας. Σήμερα όντως έχουμε φτάσει σε μια κατάσταση όπου η ασφάλεια είναι το ζητούμενο

μιας ολόκληρης κοινωνίας και μιας πόλης. Δεν σκεφτήκαμε όμως ότι η σύγχρονη διακυβέρνηση βασίζεται σε μια και μόνη αξιωματική βάση. Κι αυτή είναι η διακυβέρνηση δια του φόβου. Εάν δεν παραχθεί φόβος το κράτος είναι ανίκανο να διακυβερνήσει. Έτσι έχει όλη τη δικαιολογία να παράγει φόβο. Ο Jameson λέει ότι στις σύγχρονες διακυβερνήσεις ο φόβος εκφράζεται με δυο τρόπους, στο μεν ατομικό επίπεδο δια του καρκίνου, στο δε συλλογικό δια της τρομοκρατίας. Θα πρόσθετα, στο συλλογικό επίπεδο, δια της ανασφάλειας. Όλη η κομματική δημοκρατία στηρίζεται πάνω στην ανασφάλεια γιατί με το πρόσχημα αυτό βγαίνει με το αίτημα της ασφάλειας. Χωρίς αυτό δεν μπορεί να διακυβερνήσει. Άρα από τον επίσημο θεσμοθετημένο μηχανισμό δεν έχουμε να περιμένουμε τίποτα παρά μια προϊούσα και αύξουσα διάχυση της ανασφάλειας. Είναι αυτό που θα σε κάνει να πας στην κάλπη να ψηφίσεις.

Κατά συνέπεια, το πρόβλημα τίθεται έξω από τους θεσμούς και στην ομαδική προσπάθεια μιας σχέσης με τα πρωτογενή στοιχεία της κοινωνίας. Δηλαδή σε μια αναβίωση της γειτονιάς, της ακαδημαϊκής κοινότητας, το συναίσθημα του «κοινωνικώς ανήκειν». Αν όλα αυτά δεν αποκατασταθούν με πρωτοβουλίες συλλογικές στο βαθμό που να ορθώσουν το ανάστημά τους απέναντι στην ανασφάλεια, τότε αυτή θα εξακολουθεί να κυβερνά τον κόσμο με όλα τα τραγικά αποτελέσματα.

Πώς κρίνετε το ζήτημα της παροχής ιθαγένειας που πρότεινε πριν κάποιο διάστημα το ελληνικό κράτος; Αφορμή για την ερώτηση είναι το γεγονός ότι οι ίδιοι οι μετανάστες δείχνουν ότι δεν το επιθυμούν.

Η παροχή ιθαγένειας δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα επικοινωνιακό τρικ, μια χρυσόσκονη που αντί να λύσει οποιοδήποτε πρόβλημα, το επιδεινώνει. Ο μετανάστης δεν ήρθε εδώ για να πάρει την ελληνική ιθαγένεια. Δεν το επιθυμεί. Τι να την κάνει την ελληνική ιθαγένεια;

Εάν υπάρξει καθολική νομιμοποίηση των μεταναστών και ένταξή τους στον κοινωνικό ιστό, πιστεύετε ότι θα άλλαζε το κυρίαρχο

φαντασιακό και η αρνητική στάση απέναντί τους;

Όχι. Διότι πρώτον οι κοινωνικός ιστός στην Ελλάδα δεν μπορεί να αντέξει την ενσωμάτωση. Μην ξεχνάτε το κυρίαρχο φαντασιακό συγκρότησης του έθνους εδώ.

Ακόμη και σε άλλες χώρες όπως στη Γαλλία, που το φαντασιακό συγκρότησης του έθνους είναι διαφορετικό (δεν υπάρχει η λογική του αίματος), εντούτοις υπάρχει πρόβλημα αποδοχής.

Ακριβώς. Γιατί εκεί έχουν άλλο αίμα που θερίζει περισσότερο. Αυτό σημαίνει ότι το φαντασιακό έχει στηριχθεί στο «εμείς». Αυτή τη στερεοτυπία του φαντασιακού είτε την εκριζώνεις, οπότε υπάρχει πρόβλημα για αυτό το ίδιο, είτε την αποδέχεσαι που σημαίνει ότι μέσα στο ίδιο το φαντασιακό δεν μπορείς να λειτουργήσεις. Χρειάζεται αυτό που θα έλεγε ο Καστοριάδης, ένα ριζοσπαστικό φαντασιακό που σημαίνει ότι ο κόσμος υπάρχει εφόσον και μόνο εάν υπάρχει κάποιος που θέλει να τον αλλάξει.

Οπότε δεν βλέπετε να υπάρχει μια λύση;

Όχι. Αυτά είναι τα διλήμματα που θέτει ο ύστερος καπιταλισμός και που είναι αδιέξοδα. Άρα η δράση του ανθρωπίνου υποκειμένου είναι η συλλογική δράση μέσα σε μια εντοπιότητα κουλτούρας. Εγώ είμαι Κυψελιώτης, που σημαίνει εγώ θα κοιτάξω να δημιουργήσω όρους και συνθήκες διαλόγου, ανοχής κτλ. ώστε να μην αλλοιωθεί η Κυψέλη, όπως το θέλει η εκάστοτε δημοτική αρχή.

Μιας και ζείτε στην Κυψέλη, μια περιοχή που βιώνει το «πρόβλημα» που συζητάμε, είναι δικαιολογημένο το αντιμεταναστευτικό μένος ορισμένων κατοίκων;

Όχι. Γιατί δεν καταλαβαίνουνε. Νομίζουν ότι τους φταίει ο μετανάστης. Δεν τους φταίει σε τίποτα. Οι ίδιοι φταίνε, οι οποίοι πηγαίνουν και στοιβάζουνε σε 10 τετραγωνικά 45 ανθρώπους και πληρώνονται με το κεφάλι. Αλλά αυτό αποτελεί αξιωματική ελευθερία για το σύστημα διακυβέρνησης. Έχω ένα διαμέρισμα, είναι δικό μου, ό,τι θέλω το κάνω.

Εγκληματικό Κράτος, Εγκληματική Κοινωνία

Φώτης Τερζάκης

Την ώρα που στην πλατεία Συντάγματος ένα εντυπωσιακό πλήθος ρίχνει τη σκιά του στο απέναντι κτήριο της Βουλής ζητώντας τρόπους να αρθρώσει την αγωνία και την οργή του, στις γειτονιές της πόλης κλιμακώνεται ένα αποτρόπαιο έγκλημα εναντίον μεταναστών και ξένων. Φασιστικές συμμορίες επιτίθενται με βιαιότητα που μπροστά της ωχριά κάθε προηγούμενο, καταδιώκουν και τρομοκρατούν ανθρώπους στο δρόμο, πυρπολούν αυτοσχέδια τζαμιά, αδειάζουν νυχτερινούς συρμούς του ηλεκτρικού από τους ξένους και τους ξυλοκοπούν στις αποβάθρες, σκοτώνουν: ο μαχαιρωμένος μπαγκλαντεσιανός στον κάδο των σκουπιδιών (δεν θα μάθουμε ποτέ τ' όνομά του – ποιος σκοτίζεται καν για την αθωότητά του;) είναι μόνο η κορυφή της φρικωδίας που ξαναπαίζει στους δρόμους της Αθήνας του 2011 σκηνές της Βαϊμάρης του 1931.

Θα ήταν αφέλεια να περιμένουμε από τις δυνάμεις καταστολής να εμποδίσουν την ανερχόμενη νεοναζιστική βία – είναι γνωστές, και παροιμιώδεις, οι σχέσεις τους με τα ακροδεξιά φυτώρια του εγκλήματος, που ήταν πάντοτε στην Ελλάδα συγκοινωνούντα δοχεία... Το πράγμα βεβαίως ξεκινάει από ψηλότερα, την «αδυναμία» και την «παθητικότητα» της κυβέρνησης, όπως λένε – που αποδεικνύεται πολύ πιο ενεργητική απ' όσο εκ πρώτης όψεως φαίνεται... Εκείνο όμως που γίνεται κρίσιμος καταλύτης γι' αυτήν την παροξυσμική κλιμάκωση της ακροδεξιάς δολοφονικότητας είναι το ότι τα ανακλαστικά του πλήθους, του λεγόμενου «μέσου

πολίτη», έχουν γίνει καλός αγωγός γι' αυτήν· το ότι το μίσος και η τυφλότητα έχουν γίνει δεύτερη φύση του περιπτερά, του ταξιτζή, του μαγαζάτορα, του απολυμένου, αυτών των αιωνίως αθών και ξεγελασμένων που πάντα η ιστορία παίζεται πίσω από την πλάτη τους, επειδή ακριβώς δεν θέλουν ποτέ να την ξέρουν.

Η αφορμή για τούτο το νέο, αποφασιστικό βήμα προς την άβυσσο στάθηκε η δολοφονία –στυγερή, αναμφίβολα– ενός νέου άνδρα νωρίς το πρωί σε κεντρικό δρόμο της Αθήνας, τη στιγμή που ετοιμαζόταν να μεταφέρει την ετοιμόγεννη γυναίκα του στην κλινική, από τρεις αγνώστους αλλοδαπούς για να του κλέψουν μια κάμερα. Οι πραγματολογικές λεπτομέρειες φορτίζουν με ασυνήθιστο συναισθηματικό φορτίο το γεγονός, που συσκοτίζει ακόμα περισσότερο την κρίση. Σε αντίθεση με τον ανώνυμο μπαγκλαντεσιανό, αυτός έχει όνομα, το ακούσαμε από την πρώτη στιγμή: και μέσα στον νωθρό κι εμβρυώδη εγκέφαλο του πλήθους σχηματίζεται η θανατηφόρα εξίσωση που ζητάει αίμα, όσο το δυνατόν περισσότερο αίμα, εγχρώμων.

Οι άνθρωποι φοβούνται, μόνο που δεν ξέρουν τι ακριβώς... Όποιος απλώς φοβάται, σπανίως είναι σε θέση να υποδείξει ποιο είναι το αντικείμενο του φόβου του, ούτε καν αν υπάρχει τέτοιο αντικείμενο· όποτε ο φόβος υπαγορεύει πολιτική, ένας φύρερ караδοκεί στο τέλος του δρόμου. Οι δείκτες της εγκληματικότητας (όπως και των αυτοκτονιών άλλωστε) ανεβαίνουν δραματικά τα χρόνια που ζούμε, είναι αλήθεια, στην Ελλάδα όσο και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Ποιος είναι όμως υπεύθυνος γι' αυτό; Οι μετανάστες μήπως; Ειδεχθή εγκλήματα γίνονται πάντα από καιρού εις καιρόν, το να προβληθούν όμως οι ευθύνες του ατομικού εγκλήματος σε μια ολόκληρη κατηγορία ανθρώπων συνιστά άγρια παράνοια, της οποίας τα τελευταίας μαζικά δείγματα είδαμε ακριβώς στην αντισημιτική λύσσα της Ευρώπης που οδήγησε στα στρατόπεδα θανάτου. Ακόμη κι αν η εγκληματικότητα έχει αυξηθεί ανησυχητικά, όλες οι διαθέσιμες στατιστικές που κατά καιρούς έρχονται στο φως δεν μαρτυρούν υψηλότερη συμμετοχή αλλοδαπών από το ποσοστό τους στον συνολικό πληθυσμό. Άρα; Άρα ο τρομοκρατημένος πληθυσμός διαλέγει να προβάλει σε αυτούς τούς

πιο ανορθολογικούς φόβους του, μόνο και μόνο επειδή είναι διαφορετικοί, λιγότερο ικανοί ν' αντιδράσουν, πιο εύκολα θύματα. Το ανορθολογικό μίσος για τη διαφορετικότητα (φυλετική, πολιτισμική, θρησκευτική, σεξουαλική) είναι το καθαρό περίσσειμα σε αυτή τη θανατηφόρα εξίσωση, το τυφλό ανακλαστικό τού «εάν υποφέρω κάποιος πρέπει να πληρώσει, και θα πληρώσει αυτός που είναι του χεριού μου!».

Αλλά είναι βέβαια και φτωχός. Αν οι πλέον φτωχοί και οι πλέον εξαθλιωμένοι ανάμεσα στους μετανάστες είναι το συχνότερο φαντασιωσικό αντικείμενο των φόβων, και συχνότερος αποδέκτης των παρανοϊκών αντιποίνων, είναι όχι τόσο βάσει της εύλογης εκτίμησης πως η φτώχεια κι η εξαθλίωση αυξάνει τις πιθανότητες παραβατικής συμπεριφοράς –αυτό θα ήταν μία βαθμίδα ορθολογικότερο– όσο επειδή ενσαρκώνουν στα μάτια των ανθρώπων εκείνο που πράγματι τρέμουν πιο πολύ: το ενδεχόμενο να γίνουν οι ίδιοι σαν εκείνους, μια δυνητική εικόνα του εαυτού τους που πασχίζουν να εξορκίσουν. Ένας πρωτόγονος τρόπος να εξορκίσεις την απειλή της κοινωνικής εξαθλίωσης, είναι να εξοντώνεις τους εξαθλιωμένους που στη θυμίζουν.

Δεν χρειάζεται να υπενθυμίσω εδώ ότι δεν είναι όλοι οι μετανάστες εξαθλιωμένοι, ότι υπάρχει τεράστιος αριθμός απ' αυτούς που είναι κανονικότατα ενταγμένοι στην ελληνική κοινωνία –η οποία ποτέ ωστόσο δεν τους παραχώρησε αυτό που οιαδήποτε τυπικά δημοκρατική κοινωνία θα όφειλε– και ότι απειλούνται εξίσου, αν όχι περισσότερο, από το φάσμα της μαζικής εξαθλίωσης και από την αυξανόμενη εγκληματικότητα κάθε είδους... Διότι από το πόσο θα καταλάβουμε ποια είναι η πραγματική απειλή, εξαρτάται η απάντηση στο ερώτημα «ποιος είναι υπεύθυνος γι' αυτό». Ποιος λοιπόν καταδικάζει ένα όλο και μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού που τυχαίνει να ζει στην ελληνική επικράτεια στη βιοτική ανασφάλεια και στη φτώχεια, στην κατακόρυφα αυξανόμενη ανεργία, στην περιθωριοποίηση και τον διευρυνόμενο αποκλεισμό; Ποιος λεηλατεί την κοινωνία από τ' αναγκαία για μια αξιοπρεπή διαβίωση προκειμένου να υποβοηθήσει την ανελέητη συσσώρευση του πλούτου, οδηγώντας την

με μαθηματική ακρίβεια σε εμφύλιο πόλεμο; Η απάντηση είναι ήδη προφανής: το ελληνικό κράτος. Το ελληνικό κράτος είναι ο αυτουργός όλων των ειδεχθών εγκλημάτων που τραυματίζουν το σώμα της κοινωνίας, καθώς και του παραλυτικού φόβου που επισπεύδει τα διάλυση του κοινωνικού ιστού – και όχι μόνον αρνητικά, επειδή δεν έκανε ό,τι θα χρειαζόταν για να τα αποτρέψει, αλλά προπαντός θετικά, επειδή κάνει όλα όσα χρειάζονται για να βυθίσουν την κοινωνία στο είδος της απελπισίας και του ανορθολογισμού που είναι κανονικά προϊόντα των οικονομικών κρίσεων και της βαθιάς βιοτικής ανασφάλειας που αυτές γεννούν.

Πριν από τρεισήμισι περίπου αιώνες ο Σπινόζα, με τη θαυμαστή του διαύγεια που επιφυλάσσει ακόμα διδάγματα για μας, έγραφε:

«Πράγματι, είναι βέβαιον ότι οι στάσεις, οι πόλεμοι, η περιφρόνηση ή η παραβίαση των νόμων πρέπει να καταλογίζονται όχι τόσο στην κακία των υπηκόων όσο στο κακό καθεστώς του κράτους. Διότι οι άνθρωποι δεν γεννιούνται πολίτες, αλλά γίνονται. Εξάλλου, τα φυσικά πάθη των ανθρώπων είναι παντού τα ίδια· συνεπώς, αν σε ένα πολιτικό σώμα η ανθρώπινη κακία κυριαρχεί ευκολότερα απ' ό,τι σε ένα άλλο και εκεί διαπράττονται περισσότερα εγκλήματα, αυτό σίγουρα οφείλεται στο γεγονός ότι ένα τέτοιο πολιτικό σώμα δεν προνόησε αρκετά για την ομόνοια, δεν νομοθέτησε με αρκετή σύνεση και, κατά συνέπεια, δεν απέκτησε το απόλυτο δίκαιο που έχει ένα πολιτικό σώμα. Γιατί μια πολιτική κοινωνία η οποία δεν έχει εξαλείψει τις αιτίες των στάσεων, στην οποία ένας πόλεμος είναι πάντα επίφοβος και στην οποία, τέλος, οι νόμοι συχνά παραβιάζονται, δεν διαφέρει πολύ από τη φυσική κατάσταση όπου καθένας ζει σύμφωνα με την ιδιοσυγκρασία του αλλά με μεγαλύτερο κίνδυνο της ζωής του». (Πολιτική πραγματεία V, 2).

Η εγκληματικότητα είναι, πράγματι, πρόβλημα πολιτικό. Δεν είναι ούτε με την τεχνική έννοια του όρου ποινικό ούτε γενικώς και αορίστως ηθικό, διότι η ανθρώπινη φύση είναι παντού ίδια, κανείς δεν γεννιέται εγκληματίας ούτε άγιος, και –εκτός ελαχίστων ατομικών εξαιρέσεων, που έχουν βεβαίως την

περιορισμένη σημασία τους— όμοιες συνθήκες τείνουν να ωθούν τους ανθρώπους σε αντίστοιχες συμπεριφορές. Ένα υγιές πολιτικό σώμα είναι επιφορτισμένο με το καθήκον να προστατέψει τα μέλη που το απαρτίζουν εν πρώτοις από συνθήκες στέρησης και υποβιβαστικής ένδειας, εν συνεχεία από εξωτερικές απειλές και τέλος από στοιχεία διχόνοιας που απειλούν να το κερματίσουν εις τα εξών συνετέθη. Έτσι τουλάχιστον υπαγορεύει η πολιτική σοφία των απαρχών της νεωτερικότητας, που είναι ακόμα κωδικοποιημένη στα πολιτειακά μας μορφώματα, και αυτός είναι ο όρος της νομιμότητάς τους. Ειδάλλως, το λόγο έχει το δίκαιο της εξέγερσης...

Οι διαχειριστές τού ελληνικού κράτους, ένα συμπαγές μπλοκ συμφερόντων που κυριαρχεί στη χώρα από τον καιρό της Μεταπολίτευσης τουλάχιστον και ανεξαρτήτως κομματικών εναλλαγών στην εξουσία, δεν έκρυψαν ποτέ τις επιλογές τους: ευπειθή όργανα της Δύσης, του Ατλαντικού άξονα και της διεθνούς κεφαλαιοκρατικής ελίτ, παραδίδουν εσχάτως σιδηροδέσμια τον πληθυσμό και το έδαφος της χώρας στο πιο επιθετικό κομμάτι της τελευταίας, τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τα πολιτικά όργανά τους, για την έσχατη λεηλασία. Γνωρίζουν καλύτερα από τα θύματά τους ότι είναι οι κύριοι εχθροί του λαού τους, και η πολιτική τους επιβίωση εξαρτάται από τη με κάθε μέσο συσκότιση αυτής της απλής αλήθειας. Χρειάζονται τρόπους συγκάλυψης του προφανούς, διόδους εκτροπής τής οργής των εξαπατημένων σε ανώδυνους για τους ίδιους διαύλους· και το προσφορότερο μέσον είναι η παλαιά, δοκιμασμένη στρατηγική όλων των κυριάρχων, το αποικιακό αξίωμα του *διαίρει και βασίλευε*. Χρειάζεται οι κοινωνικές ομάδες να στραφούν η μία εναντίον της άλλης, πρέπει να δουν σαν πραγματικό τους εχθρό τούς συντρόφους τους στην εξαθλίωση, να αναλώσουν το δίκαιο μίσος τους για τους κυριάρχους σε πράξεις τυφλής αυτοκαταστροφής, ώστε οι ίδιοι αυτοί κυρίαρχοι να επανεμφανιστούν ως διαιτητές, νομιμοποιημένοι μόνο και μόνο από την καταστροφή που προκάλεσαν και στο όνομα της οποίας καλούνται να ενσκήψουν και πάλι κραταιοί με το φωτοστέφανο του σωτήρα.

Ιδού, λοιπόν, γιατί η βία κατά των μεταναστών και των ξένων δεν μπορεί, ούτε πρέπει, να ανακοπεί... Ιδού γιατί, ακόμη περισσότερο, οι άνθρωποι που για οιοσδήποτε λόγους συνέρρευσαν κάποτε σε αυτή τη χώρα, που μιλούν τη γλώσσα της κι έχουν γίνει οργανικό κομμάτι της παραγωγικής της ζωής, δεν πρέπει ποτέ να γίνουν κανονικοί πολίτες με πλήρη δικαιώματα, πρέπει να κρατιούνται δέσμιοι σ' εκείνο το είδος περίβλεπτης διαφορετικότητας που μπορεί ανά πάσα στιγμή να χρησιμεύει ως κυματοθραύστης του λαϊκού μίσους· κι εκείνοι που έρχονται σωρηδόν από τις οδούς της απελπισίας να αιχμαλωτίζονται στον μη-τόπο των ευρωπαϊκών συνοριοφυλακών, ένα άμορφο, ζυμωμένο με δάκρυα και λάσπη ανθρώπινο απόθεμα το οποίο, τώρα που οι ειρκτές της αποκτηνωτικής μισθωτής σκλαβιάς έχουν πιθανότατα κορεστεί, χρησιμεύει κυρίως ως υλικό για περιστασιακές, τελετουργικές θυσίες.

Η μνήμη της Βαϊμάρης ας γίνει ακόμα μία φορά οδηγός μας. Όλ' αυτά τα έχουμε ξαναδεί. Όποτε ο καπιταλισμός περνάει δομική κρίση, ο ολοκληρωτισμός αναγγέλλεται επί θύραις – ο ολοκληρωτισμός, που δεν είναι άλλος από τον ίδιο τον καπιταλισμό στην ωμότερη, στην πιο μανιασμένη και απροκάλυπτη μορφή του· και όποτε οι ενδοτικές και διεφθαρμένες κοινοβουλευτικές κυβερνήσεις αφήνουν, από αδυναμία ή από καιροσκοπική υστεροβουλία, κενά εξουσίας, οι πρώτοι που σπεύδουν να τα αναπληρώσουν είναι οι μελανοχίτωνες και τα Τάγματα Εφόδου. Αυτή είναι η ταυτότητα της ιστορικής στιγμής που διανύουμε, στην Ευρώπη, στην Ελλάδα, στην Αθήνα – ας μην έχει κανείς επ' αυτού αμφιβολία... Αυτό είναι που υπαγορεύει και τα καθήκοντα δράσης ενός συνειδητοποιημένου λαϊκού σώματος, όμως, αν υπάρχει τέτοιο. Υπό τέτοιας μορφής έκτακτες συνθήκες, η μόνη ελπίδα για την αυτοσυντήρηση της κοινωνίας είναι η ανάπτυξη λαϊκών δομών αντεξουσίας στο ίδιο αυτό κενό όπου βηματίζουν ανεμπόδιστα οι οργανωμένοι παρακρατικοί εγκληματίες. Αυτές οι μάζες που έκαναν με τόσο επιβλητικό τρόπο αισθητή την παρουσία

τους στο Σύνταγμα, αναρωτιέμαι, θα μπορούσαν να διοχετεύσουν ένα κλάσμα της δύναμής του για την περιφρούρηση των συνοικιών της Αθήνας από τις παρακρατικές συμμορίες, για την προστασία των μεταναστών και των πιο ευάλωτων ομάδων από τα φασιστικά καρκινώματα και τους νόμιμους προστάτες τους, για την προστασία της κοινωνίας από το θανατηφόρο δηλητήριο που την οδηγεί αργά ή γρήγορα να καταβροχθίσει τα ίδια της τα σπλάχνα;

Υστερόγραφο, 18 Ιουνίου 2011. Δύο ημέρες μετά το πολιτικό θρίλερ της 15^{ης} Ιουνίου, η οργανωτική επιτροπή του Αντιρατσιστικού Φεστιβάλ, ενός επιτυχημένου θεσμού που μπόρεσε να επιβιώσει και να ισχυροποιηθεί με συνεχή παρουσία επί μια δεκαπενταετία, δημοσιοποίησε την εξής ανακοίνωση:

«Οι πολιτικές εξελίξεις είναι πολύ σημαντικές. Οι αντιδράσεις στα οικονομικά μέτρα και το κίνημα των πλατειών κορυφώνονται σε όλη τη χώρα, η κυβέρνηση βρίσκεται σε αδιέξοδο και οι εξελίξεις είναι απρόβλεπτες και μπορεί να οδηγήσουν ακόμη και σε πτώση της κυβέρνησης.

Παρότι μέχρι πρόσφατα κινούμασταν προς την κανονική διεξαγωγή του φεστιβάλ, σήμερα φαίνεται αδύνατο τόσο για οργανωτικούς όσο και για πολιτικούς λόγους. Τις επόμενες ημέρες θα υπάρξει ο ανασχηματισμός και η ψήφιση του μεσοπρόθεσμου προγράμματος (Μνημόνιο 2). Αν οι αντιδράσεις κορυφωθούν, το φεστιβάλ, λόγω του εθελοντικού του χαρακτήρα θα έχει πρόβλημα και οργανωτικά, στο στήσιμο και τη λειτουργία του, αλλά και στη συμμετοχή οργανώσεων και επισκεπτών. Επίσης, επειδή το φεστιβάλ δεν δέχεται χορηγούς, το οικονομικό κόστος μιας αποτυχίας θα ήταν δεκάδες χιλιάδες ευρώ, που δεν μπορούμε να αντιμετωπίσουμε.

Το φεστιβάλ αποτελεί έναν ετήσιο θεσμό του αντιρατσιστικού και μεταναστευτικού κινήματος που συγκεντρώνει και εκφράζει πολλές εκδοχές των κοινωνικών κινημάτων. Είμαστε για αυτό τμήμα του μαζικού κινήματος των πλατειών για πραγματική δημοκρατία και αλλαγή της πολιτικής του Μνημονίου και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Οποσδήποτε τα γεγονότα της χρονιάς σχετικά με το μεταναστευτικό ζήτημα, η άνοδος του ρατσισμού,

το ρατσιστικό πογκρόμ του περασμένου Μαΐου και η απεργία πείνας των 300 μεταναστών χρειάζονται χώρο για συλλογική συζήτηση και την αναζήτηση απαντήσεων. Θέλουμε λοιπόν να μεταφέρουμε τη συζήτηση και τον προβληματισμό μας στον κόσμο των πλατειών. Θα προτείνουμε στη γενική συνέλευση της Πλατείας Συντάγματος να οργανώσουμε μια συζήτηση με θέμα την οικονομική κρίση και τη μετανάστευση και ίσως άλλες εκδηλώσεις, με ομιλητές από το φεστιβάλ.

Όπως είπαμε και στη χτεσινή συνέλευση, το κοινωνικό κίνημα που μεγαλώνει και τα αποτελέσματά του είναι πολύ πιο σημαντικά για τις ζωές και το μέλλον όλων μας, ντόπιων και μεταναστών, από το φετινό Αντιρατσιστικό Φεστιβάλ. Φέτος πρέπει να αγωνιστούμε όλοι και όλες μαζί στο Σύνταγμα για να ακουστούν εκεί οι ιδέες μας για μια δίκαιη κοινωνία με ίσα δικαιώματα για όλους και όλες».

Οι μεταναστευτικές οργανώσεις, που ετοιμάζονταν πυρετωδώς για το Φεστιβάλ και πολλές βασίζονταν στις δραστηριότητές του για ένα πενιχρό έσοδο που θα κάλυπτε τρέχουσες ανάγκες τους, κεραυνοβολήθηκαν. Αν το πράγμα αποτελεί «ετήσιο θεσμό του αντιρατσιστικού και μεταναστευτικού κινήματος», δεν θα έπρεπε το τόσο σοβαρό ζήτημα της ματαίωσής του να συζητηθεί πρώτα πρώτα με τους ίδιους τους εκπροσώπους των μεταναστών; Η λήψη μιας τέτοιας απόφασης ερήμην τους, μ' ένα σκεπτικό που κατ' ουσίαν λέει ότι ο κόσμος έχει αλλού το μυαλό του τώρα για ν' ασχοληθεί με αυτό, ή ότι «εμείς» (η οργανωτική επιτροπή και το Δίκτυο) έχουμε αυτή τη στιγμή άλλες προτεραιότητες, τραυματίζει βάνουσα τη στοιχειωδέστερη (αμεσο- ή εμμεσο-)δημοκρατική δεοντολογία και δημιουργεί σε πολλούς την ακόμη πιο αλγεινή εντύπωση ότι κάποιοι χρησιμοποιούν τους μετανάστες σαν απλό εργαλείο για να κάνουν οι ίδιοι πολιτική.

Ποια κίνηση τώρα μπορεί ν' αποσειεί τέτοιες υποψίες και να αποκαταστήσει τη δημοκρατική αξιοπιστία εκείνου του κομματιού της αριστεράς που προβάλλει ως υποστηρικτής των μεταναστών (η οποία θα έπρεπε μάλιστα να είναι πολύ πιο προσεκτική μετά τα τραυματικά γεγονότα της Νομικής και της Υπατίας); Η πρόσκληση

των μεταναστών να συμμετάσχουν στο «κίνημα των πλατειών» μοιάζει σαν διορθωτική κίνηση απέναντι σ' ένα οφθαλμοφανές –και ήδη επισεσημασμένο– πρόβλημα, το ότι μετανάστες και ξένοι ήταν τραυματικά απόντες στη μεγάλη λαϊκή κινητοποίηση η οποία δεν είχε χώρο γι' αυτούς, και ίσως ακόμα δίνεται η εντύπωση ότι απαντά, με κάποιον τρόπο, στη σύνδεση των δύο δραματικά αποκομμένων σκηνών τής Αθήνας που επιχείρησα να κάνω στο παραπάνω άρθρο μου· απατηλά όμως... Διότι να πεις ότι «τα αποτελέσματα [του κοινωνικού κινήματος που μεγαλώνει] είναι πολύ πιο σημαντικά για τις ζωές και το μέλλον όλων μας» εγείρει το πιο ανησυχητικό ερώτημα: ποιος αξιολογεί τί είναι το πιο σημαντικό, και για ποιον; Σε τελευταία ανάλυση: ποιος μιλάει και ποιος αποφασίζει, κι εξ ονόματος τίνος;

Και ακολουθεί βέβαια μια σειρά πρακτικών ερωτημάτων. Ας πούμε: τούτη τη στιγμή που το βίαιο πογκρόμ εναντίον μεταναστών και ξένων είναι ακόμα νωπό, που οι περισσότεροι δεν τολμούν να κυκλοφορήσουν στους δρόμους από το φόβο της παρακρατικής βίας, η εξαφάνιση ενός από τους ελάχιστους χώρους που ήταν γι' αυτούς μια νησίδα αναπνοής, μια μήτρα εν μέσω ενός περιβάλλοντος περισσότερο ή λιγότερο εχθρικού, στο πλαίσιο της οποίας μπορούσαν να αναδιεκδικήσουν τη φιμωμένη τους έκφραση μ' ένα υπολογίσιμο αίσθημα ασφάλειας και, άρα, αυτοπεποίθησης και αξιοπρέπειας, δεν υπάρχει ο κίνδυνος να εκληφθεί αυτό σαν μια νίκη των διωκτών τους; Σαν οπισθοχώρηση του αντιρατσιστικού κινήματος υπό την πίεση της νεοφασιστικής βίας; Μπορεί η σποραδική εμφάνιση κάποιων μεταναστών στις πλατείες να αναπληρώσει μια τέτοια απώλεια; Στο κάτω κάτω, γιατί να μη γίνουν και τα δύο; Και προπαντός, εάν υποθέσουμε ότι κάποιοι υπερνικήσουν τους δισταγμούς και την εύλογη δυσπιστία και ανταποκριθούν στο κάλεσμα, ποιος θα εγγυηθεί την ασφάλειά τους; Η σύνθεση της «πλατείας Συντάγματος» (ήδη, για να μην πάμε πιο περιφερειακά) δεν είναι καθόλου καθησυχαστική απ' αυτή την άποψη. Δεν θα έπρεπε να έχουν προηγηθεί διεργασίες, ούτως ή άλλως επείγουσες, στην κατεύθυνση αυτού το οποίο ας μου επιτραπεί να ξαναπώ –ελλείψει καλύτερου όρου– αποκρυσταλλωμένων μορφών αντεξουσίας;

Παρεμπιπτόντως, αυτή η βεβιασμένη ανακοίνωση τείνει, ταυτόχρονα, να υποτιμάει και να υπερτιμάει τα όσα έγιναν στο Σύνταγμα. Να πούμε «οι εξελίξεις [...] μπορεί να οδηγήσουν ακόμη και σε πτώση της κυβέρνησης» σημαίνει ότι δεν έγινε αντιληπτό πως *μία κυβέρνηση ήδη έπεσε*. Εκείνο που στην πραγματικότητα συνέβη στις 15 Ιουνίου ήταν ότι η «πλατεία Συντάγματος» έριξε μια κυβέρνηση – και μόνο επειδή δεν φάνηκε καμία απολύτως συντεταγμένη πολιτική δύναμη να καταλάβει το κενό εξουσίας που δημιουργήθηκε, οι προστάτες της στο εξωτερικό και στο εσωτερικό της χώρας την ξανάστησαν όρθια με τεχνητά υποστυλώματα... Είναι μαρτυρία βεβαίως της δύναμης που μπόρεσε να συγκεντρώσει, με τον όγκο και την επιμονή του, αυτό το ετερόκλητο πλήθος το κινητοποιημένο από τη βουβή ανάγκη· αν ωστόσο τ' αποτελέσματά της ξεπέρασαν τις ίδιες τις προσδοκίες του (πράγμα που αναρωτιέται κανείς αν κατάλαβε), είναι όχι εξαιτίας αυτού που έκανε αλλά εξαιτίας εκείνου που φάνηκε ότι ήταν ικανό να κάνει: κυριολεκτικά, δηλαδή, με τη σκιά του... Αν αυτό γίνει κατανοητό στην πλήρη του σημασία, όμως, δεν αφήνει καθόλου περιθώρια για επιπόλαιους πανηγυρικούς. Το «κίνημα των πλατειών» είναι πάρα πολύ σημαντικό, σαν υπόσχεση ή απειλή (αναλόγως του από ποια σκοπιά το βλέπει κάποιος) – για κάτι, δηλαδή, που ακόμα δεν είναι. Και αυτό σημαίνει ότι, κυριολεκτικά, κρέμεται από μια κλωστή: η επίγνωση του χάσματος που το χωρίζει από την ίδια του τη δυνατότητα θα πρέπει να είναι το πρώτο του μέλημα· τώρα που είδε τι μπορεί να κάνει, οφείλει να αναλογιστεί σοβαρά τι δεν είναι ακόμα ικανό να κάνει.

Η «άμεση δημοκρατία» είναι εύκολο σύνθημα και αρέσει σε όλους, αλλά το κενό που ξανάστησε στα πόδια της μια κυβέρνηση κλινικώς νεκρή δείχνει ότι κανένας δεν ξέρει πώς να ενεργήσει μετά από εκείνο που είναι μόνο η ελάχιστη, αρνητική προϋπόθεσή της: μια γενικευμένη, συντριπτική κρίση αντιπροσώπευσης. Και, αν μου επιτρέπεται να πω, το συμβάν με το αντιρατσιστικό φεστιβάλ δείχνει πως η κρίση αντιπροσώπευσης δεν είναι πρόβλημα μόνο της μείζονος πολιτικής, του υπάρχοντος και ραγδαία σηπόμενου κοινοβουλευτικού συστήματος – αντανακλάται

συμμετρικά και αναπαράγεται στο εσωτερικό του λεγόμενου ανταγωνιστικού κινήματος, στις μικροδομές εξουσίας των «αποκάτω».

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 1

Από την οικονομία της κρίσης στις ρωγμές ελευθερίας

David Harvey

«Σίγουρα, υπάρχει ταξικός πόλεμος, αλλά η δική μου τάξη, των πλουσίων, είναι αυτή που κάνει τον πόλεμο, και προς το παρόν κερδίζουμε.»

Warren Buffett – *The Sage of Omaha*

Οι ψυχραιμοί αναλυτές γνωρίζουν από καιρό ότι τα άτομα-καπιταλιστές, λειτουργώντας για το συμφέρον τους έχουν την τάση να συμπεριφέρονται έτσι, ώστε να οδηγούν συλλογικά τον καπιταλισμό βαθύτερα σε κρίση. Το ίδιο μπορούμε να πούμε για τα διάφορα συντεχνιακά συμφέροντα που δεσπόζουν περιοδικά στην πολιτική και οικονομική σκηνή: οι τραπεζίτες και οι χρηματιστές που διψούν για μπόνους και ρυθμίζουν πολιτικές σε Ουάσινγκτον και Λονδίνο, η αναγεννημένη τάξη των εισοδηματιών που αποσπούν ενοίκια όχι μόνο από τον έλεγχο της γης, της ιδιοκτησίας και των πόρων αλλά και από τα πνευματικά δικαιώματα, οι μεγάλοι έμποροι, σαν το Wal Mart και το Ikea, που δεσμεύουν απόλυτα τους παραγωγούς στο σχεδιασμό τους καθιστώντας τους υποχείρια στα ανταγωνιστικά τους παιχνίδια. Τα άτομα και οι συντεχνίες που επιδιώκουν τα δικά τους συμφέροντα σχεδόν πάντα απέτυχαν να διαμορφώσουν μια συνεκτική πολιτική ατζέντα για να σταθεροποιήσουν, πόσο μάλλον να

αναζωογονήσουν, ένα καταρρέον καπιταλιστικό σύστημα. Φαίνεται παντού ότι αυτό συμβαίνει και τώρα. Πώς αλλιώς θα μπορούσαμε να εξηγήσουμε την τεράστια οικονομική υποστήριξη που δίνεται από τους πλουσιότερους καπιταλιστές και τις πανίσχυρες συντεχνίες της οικονομίας και των μίντια στις φαύλες πολιτικές του κινήματος Tea Party στις ΗΠΑ;

Ακόμη πιο προβληματικός είναι ο ενδοκρατικός ανταγωνισμός για πλούτο και εξουσία, καθώς και ο σχηματισμός εξουσιαστικών συμμαχιών, ειδικά επειδή τα κράτη διεκδικούν και σε κάποιο βαθμό διατηρούν, είτε μεμονωμένα είτε συλλογικά (μέσω συμμαχιών σαν το NATO), το μονοπώλιο στην άσκηση της βίας. Ο πολιτικο-στρατιωτικός κόσμος πολύ συχνά μεγεθύνει παρά αμβλύνει τις εσωτερικές αντιφάσεις της συσσώρευσης κεφαλαίου βλάπτοντας όλους εκτός από τους πλούσιους και ισχυρούς. Αυτοί οι κίνδυνοι έχουν αναγνωριστεί εδώ και καιρό. Όπως σημείωσε ο βρετανός οικονομολόγος William Thompson το 1824: «Μπροστά στη διατήρηση αυτής της συγκεκριμένης κατανομής (πλούτου), η διαρκής δυστυχία ή ευτυχία όλης της ανθρώπινης φυλής θεωρήθηκε ανάξια λόγου. Η διαιώνιση των επιτευγμάτων της εξουσίας, της απάτης και της τύχης έχει αποκαλεστεί σταθερότητα, και για τη στήριξη αυτής της πλαστής σταθερότητας έχουν θυσιαστεί αδυσώπητα όλες οι παραγωγικές δυνατότητες της ανθρώπινης φυλής.» Εκεί οδηγούν ακριβώς η πλαστή σταθερότητα της λιτότητας και η πλαστή σταθερότητα της ατέρμονης αθροιστικής ανάπτυξης.

Αυτό που συγκράτησε αυτές τις ασυνάρτητες καπιταλιστικές πολιτικές στο παρελθόν ήταν οι μαζικοί αγώνες των καταπιεσμένων και των εκδιωγμένων, των εργατών ενάντια στους καπιταλιστές, των πολιτών ενάντια στους εισοδηματίες και τους αρπακτικούς εμπόρους, ολόκληρων πληθυσμών ενάντια στη συχνά βίαιη ληστεία από τους αποικιοκράτες και ιμπεριαλιστές, μαζί με τους πιο ασαφείς αλλά όχι λιγότερο σημαντικούς αγώνες για δικαιοσύνη, δικαιώματα και μια πιο ηθική και δημοκρατική κοινωνική οργάνωση. Τα τελευταία σαράντα χρόνια, οι οργανωμένες δομές τέτοιας αντίστασης στην εκβαρβαριστική

λειτουργία του κεφαλαίου έχουν διαλυθεί, αφήνοντας πίσω ένα περίεργο μείγμα παλιών και νέων θεσμών, σαν αυτούς που περιέγραψα στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου “Enigma”, που δυσκολεύονται να αρθρώσουν μια συνεκτική αντίθεση ή ένα συνεκτικό εναλλακτικό πρόγραμμα. Αυτή είναι μια κατάσταση που προμηνύει το κακό τόσο για το κεφάλαιο όσο και για τους ανθρώπους. Οδηγεί σε πολιτικές του στυλ «μετά από μένα ο κατακλυσμός», με τις οποίες οι πλούσιοι φαντασιώνονται ότι μπορούν να επιπλέουν ασφαλώς στις πάνοπλες και πολυτελείς κιβωτούς τους (μήπως αυτό δείχνει η παγκόσμια αρπαγή γης;), αφήνοντας όλους εμάς τους υπόλοιπους να αντιμετωπίσουμε τον κατακλυσμό. Αλλά, τώρα πλέον, οι πλούσιοι δεν μπορούν να ελπίζουν ότι θα επιπλέουν πάνω από τον κόσμο όπως τον διαμόρφωσε το κεφάλαιο, γιατί τώρα δεν υπάρχει κυριολεκτικά μέρος να κρυφτούν.

Μένει να δούμε αν ένα άλλο είδος θεσμών μπορεί να συνδημιουργηθεί στην εποχή μας για να σώσουν το κεφάλαιο από τον εαυτό του και ν’ αποτρέψουν το αποτέλεσμα που προέβλεψε ο Τόμπσον. Αλλά ακόμη κι αν μπορούν να δημιουργηθούν τέτοιοι θεσμοί, δεν αρκεί να φαίνονται πολύ διαφορετικοί από αυτούς που έκαναν πολιτική στο παρελθόν. Δεν αρκεί να επιδιώκουν έναν πιο πολιτισμένο καπιταλισμό. Θα χρειαστεί να εγκαταλείψουν την κιχωτική αναζήτηση ενός καπιταλισμού ηθικού και δίκαιου. Το πρόβλημα της ατέρμονης αθροιστικής ανάπτυξης μέσω της ατέρμονης συσσώρευσης κεφαλαίου διογκώνεται όσο περνάει ο καιρός. Πρέπει ν’ αντιμετωπιστεί.

Από αυτήν τη μακροπρόθεσμη προοπτική, το κίνητρο να ενισχύσουμε την ανάπτυξη στην Ανατολική και Νότια Ασία, όπως και σε άλλες περιοχές, σαν τα πλούσια κράτη του Κόλπου, δημιουργώντας μια υπερβολική εκδοχή του αμερικάνικου τρόπου ζωής («οδήγησε για να είσαι ζωντανός και ψώνισε μέχρι να πέσεις κάτω»), είναι προφανώς λάθος. Η παγκόσμια αρπαγή της γης που συμβαίνει σήμερα είναι απόδειξη αυτού του λάθους στην πράξη. Και ενώ μπορεί να φαίνεται περιέργως σωστό, σε σχέση με τις μακροπρόθεσμες ανάγκες, να καταδικάσουμε τους εαυτούς μας

στη Βόρεια Αμερική και την Ευρώπη σε χαμηλή ανάπτυξη και διαρκή λιτότητα, αυτό ισχύει μόνο αν θέλουμε να υπερασπίσουμε τα προνόμια της πλουτοκρατίας, αλλά δεν οδηγεί πουθενά αν θέλουμε ν' αντικαταστήσουμε την αδιέξοδη διαρκή ανάπτυξη με τις άπειρες πιθανότητες ανάπτυξης των ανθρώπινων δυνατοτήτων.

Η βραχυπρόθεσμη έκρηξη της καπιταλιστικής ανάπτυξης στις αναδυόμενες αγορές, από την Ανατολική και Νότια Ασία μέχρι τη Λατινική Αμερική, μπορεί να βοηθήσει στην ανακατανομή του παγκόσμιου πλούτου και δύναμης, κι έτσι να δημιουργήσει μια πιο υγιή και ισότιμη βάση για την επίτευξη μιας πιο λογικά οργανωμένης παγκόσμιας οικονομίας. Αλλά ο πλούτος που παράγεται κατανέμεται άνισα. Λέγεται ότι η Ινδία πηγαίνει καλά οικονομικά, επειδή έχει ανάπτυξη 7%. Αυτό σημαίνει ότι ο αριθμός των δισεκατομμυριούχων εκτοξεύτηκε από 26 το 2007 σε 69 το 2010. Και στην Κίνα συμβαίνει το ίδιο. Παρόλο που είναι δύσκολο να έχουμε ακριβή στοιχεία, υπάρχουν σήμερα πιθανώς περισσότεροι δισεκατομμυριούχοι στην Κίνα απ' οπουδήποτε στην κόσμο και είναι διατεθειμένοι να εφαρμόσουν πλουτοκρατικές πολιτικές όπως όλοι. Η βραχυπρόθεσμη αναγέννηση της ανάπτυξης ενάντια στην επεκτεινόμενη φτώχεια μπορεί, φυσικά, να μας δώσει χρόνο για πιο μακροπρόθεσμες λύσεις, για να επεξεργαστούμε τον τρόπο μετάβασης. Αλλά ο χρόνος που κερδίζουμε είναι χρήσιμος μόνο αν τον χρησιμοποιήσουμε σωστά, και για τους πλουτοκράτες όλοι ξέρουμε τι σημαίνει «να χρησιμοποιήσουμε σωστά».

Πρέπει να βρεθεί μια εναλλακτική. Και εδώ γίνεται κρίσιμη η ανάδυση ενός παγκόσμιου επαναστατικού κινήματος, όχι μόνο ν' αναχαιτίσει το κύμα των αυτοκαταστροφικών καπιταλιστικών συμπεριφορών (το οποίο από μόνο του είναι σπουδαίο επίτευγμα), αλλά και για να οργανωθούμε πάλι, να αρχίσουμε να χτίζουμε νέες οργανωτικές φόρμες, τράπεζες γνώσεων και θεωρητικά σχήματα, νέες τεχνολογίες, συστήματα παραγωγής και κατανάλωσης, ενώ πειραματιζόμαστε με νέες δομές θεσμών, κοινωνικών και φυσικών σχέσεων, με τον επανασχεδιασμό της αυξανόμενα αστικοποιημένης καθημερινής ζωής. Ενώ το κεφάλαιο

μας έχει προσφέρει αφθονία μέσων για να προσεγγίσουμε το στόχο της αντικαπιταλιστικής μετάβασης, οι καπιταλιστές θα κάνουν ό,τι είναι δυνατό για να αποτρέψουν αυτή τη μετάβαση, όσο επιτακτικές κι αν είναι οι συνθήκες. Ωστόσο, το καθήκον της μετάβασης το έχουμε εμείς, όχι οι πλουτοκράτες. Όπως συμβούλεψε κάποτε ο Σαίξπηρ: «Το σφάλμα... δεν βρίσκεται στ' αστέρια αλλά σ' εμάς που υποτασσόμαστε.» Αυτή τη στιγμή, όπως πιστεύει ο Warren Buffett, η τάξη του κερδίζει. Το άμεσο καθήκον μας είναι να τον βγάλουμε λάθος.

Ο David Harvey είναι καθηγητής Γεωγραφίας και Ανθρωπολογίας στο Πανεπιστήμιο της Ν. Υόρκης (CUNY). Είναι ένας από τους κορυφαίους ριζοσπάστες θεωρητικούς με διεθνές κύρος και ανάμεσα στους 20 πιο επιφανείς συγγραφείς στις ανθρωπιστικές επιστήμες. Το έργο του έχει παίξει πρωταρχικό ρόλο στην γενικότερη συζήτηση για κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα και είναι βασικός υπερασπιστής του «δικαιώματος στην πόλη». Στα ελληνικά κυκλοφορούν τα βιβλία του: «Η κατάσταση της μετανεωτερικότητας», «Νεοφιλελευθερισμός: Ιστορία και παρόν», «Ο νέος ιμπεριαλισμός».

Απόσπασμα από την ομιλία του στο B-Fest, 28 Μαΐου 2011

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 1

Εκδήλωση-Συναυλία 25/07/11

Το κίνημα των πλατειών και οι δυνατότητές του

Τόπος: Βοτανικός κήπος Πετρούπολης

Διοργάνωση: Περιοδικό Βαβυλωνία (φιλοξενία από τον Βοτανικό)
Εκδήλωση – Συζήτηση

Άμεση Δημοκρατία Τώρα: Το Κίνημα των Πλατειών και οι
Δυνατότητές του

Ομιλητές : Αλέξανδρος Κιουπκιολής, Γιώργος Αναστασόπουλος

ώρα : 20.00

Συναυλία:

Σπύρος Γραμμένος,

Δημήτρης Πουλικάκος – Βασίλης Σπυρόπουλος

Ρεμπέτικο Γλέντι με τους Ρεμπέτ Ασκέρ

ώρα : 22.00

Εκδήλωση - Συζήτηση

Άμεση Δημοκρατία Τώρα

Το Κίνημα των Πλατειών
και οι Δυνατότητές του

Ομιλητές:

Αλέξανδρος Κιουπκιοζής,
Γιώργος Αναστασόπουλος

Δευτέρα 25/7

Συναυλία:

ώρα: 20.00

Σπύρος Γραμμένος

Αημίτρης Πουλικάκος - Βασίλης Σπυρόπουλος

Ρεμπέτικο Γλέντι με τους Ρεμπέτ Ασκέρ

ώρα : 22.00

Τόπος: Βοτανικός Κήπος Πετρούπολης

Διεύθυνση: Πλατεία Αγ. Δημητρίου, στην Πετρούπολη (Αθήνα).

Λεωφορεία: 700 από σταθμό Αγ. Αντωνίου

και Α11, Β11 από σταθμό Αττική (στάση "Παλαιό Τέρμα")

Διοργάνωση: Περιοδικό ΒΑΒΥΛΩΝΙΑ

(φιλοξενία από τον Βοτανικό)

«Εμείς» του Γιεβγκιένι Ζαμιάτιν – Εκδόσεις Εξάρχεια

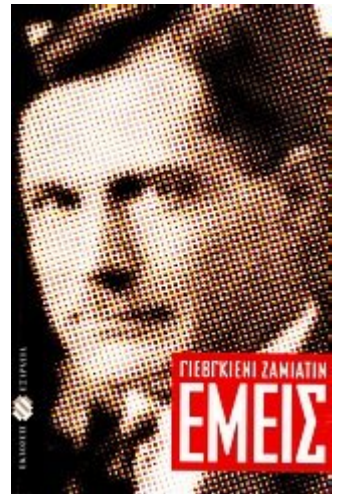
Φιλήμονας Πατσάκης

Ήξερα ότι ήταν ο καμβάς του «1984» του Όργουελ, ήξερα ότι εφόσον γράφτηκε το 1927 ήταν, στην ουσία, ένα έργο πρόβλεψης του κομμουνιστικού ολοκληρωτισμού και ουσιαστικής αποτύπωσης των προσωπικών διαψεύσεων του συγγραφέα, αλλά δεν ήξερα ότι θα διάβαζα ένα κείμενο σημαντικής λογοτεχνικής αξίας. Υπερβαίνει πολλά στερεότυπα και όπως κάθε καλό βιβλίο παράγει πολλαπλές αναγνώσεις και δημιουργεί ερωτήματα αναστοχασμού. Ελευθερία, αγάπη, πανοπτικό, ευτυχία, ταύτιση ατόμου-κράτους, ρομαντισμός, μηχανιστικός ορθολογισμός, η ιδεολογία της προόδου, η θεοποίηση της ιστορίας, η απόδειξη της αποτυχίας του μαρξισμού ως ιδεολογικού σώματος, όλα σε ένα λογοτεχνικό έργο ποιητικής ομορφιάς.

Ο Ζαμιάτιν δεν υπηρετεί απλώς μια ιδέα αλλά δημιουργεί ένα παλλόμενο λογοτεχνικό σύνολο. Όταν λέει ότι η λογοτεχνία δεν μπορεί να είναι έργο φιλόπων και αξιόπιστων αξιωματούχων αλλά τρελών, ερημιτών, αιρετικών οραματιστών, επαναστατών και σκεπτικιστών, δεν εκδηλώνει απλώς μια δικαιολογημένη πικρία για τη λογοκρισία αλλά παίρνει θέση. Μια θέση που συμπαρασύρει το σύνολο της θεωρίας της λογοτεχνίας. Πέρα από την εμπορευματοποίηση της γραφής και την επιστημονικοποίηση του επαγγέλματος του συγγραφέα, εμείς θέλουμε να κάνουμε μια άλλη προσέγγιση. Να δούμε μέσα από τις σελίδες των έργων να αναδύεται μια διττή ελευθερία, η ελευθερία του έργου από τις επιδιώξεις του συγγραφέα και η ελευθερία των φωνών των ηρώων του βιβλίου από το εξουσιαστικό πλαίσιο κάθε εποχής. Ενώ σήμερα επενδύονται πολλά στην ανάγκη η λογοτεχνία να γίνει το όχημα κατασκευής ταυτοτήτων σε μια διευρυμένη παθητικότητα,

εμείς καλούμαστε να ασχοληθούμε με ό,τι δραπετεύει από αυτές τις δομές και με ό,τι ανιχνεύει άλλους δρόμους.

Εδώ ο Ζαμιάτιν κάνει κάτι υπέροχο. Το βιβλίο του ξεκινά με τη γραφή. Ο ήρωάς του, ο D-503, αποτυπώνει τα πάντα σε ένα ημερολόγιο. Αυτό από μόνο του συνιστά μια έξοδο ιδιωτικότητας στο ασφυκτικό πλαίσιο που ζει. Η γραφή είναι μια πράξη έκφρασης μιας εσωτερικής αναζήτησης, μια έκφραση της μοναξιάς. Ο Όργουελ βλέποντάς το αυτό πιο έντονα, θα πει στο «1984», δανειζόμενος το εύρημα του Ζαμιάτιν, ότι η γραφή είναι παράνομη. Όσο για την υπόθεση, σας είναι εν πολλοίς γνωστή. Το Μονοκράτος, ο ασφυκτικός έλεγχος επί της ζωής, μια ζωή διαρκώς διάφανη, η καθυπόταξη του διαφορετικού μέσω της ποινικοποίησής του, η διαρκής αναπαραγωγή της συναίνεσης με βάση το φόβο. Ο Ζαμιάτιν οριοθετεί ένα «εκτός» με βάση ένα τείχος, ένα τείχος που διαχωρίζει την κοινωνία από κάθε έννοια του φυσικού. «Οι τοίχοι, οι τοίχοι είναι η βάση καθετί ανθρώπινου».

Ο Ζαμιάτιν δεν κάνει κριτική σε κάποιο καθεστώς αλλά σε αρχές και μορφές οργάνωσης που καταργούν την ελευθερία στο όνομα μιας ιστορικής αναγκαιότητας. Κάνει μια συνολική κριτική στις κοινωνίες ελέγχου, τοποθετεί εκ νέου την ελευθερία στο πλευρό της ευτυχίας, ταυτίζει την ανάγκη για αλήθεια της επιστήμης στο πλαίσιο των θρησκευτικών δογμάτων και επανεξετάζει την παραγωγή της ατομικότητας ως πολιτική πράξη. Τα έργα των Ζαμιάτιν, Όργουελ, Χάξλεϋ, Λε Γκεν, Σπίνραντ, αποτελούν μια επιτομή δυστοπιών απορρόφησης του ατόμου από το μεγαμηχανισμό του κράτους, απώλειας της ελευθερίας προς όφελος μιας απρόσωπης εκπροσώπησης, της απονέκρωσης της συνείδησης μέσω ενός συγκινησιακού συμβολισμού και τέλος της πανταχού παρούσας τεχνολογίας ως μέσον διασφάλισης της ιεραρχίας και της επιβολής της ομοιογένειας.

Ο Ζαμιάτιν χλευάζει την ταύτιση ευτυχίας και επιβίωσης και αναρωτιέται αν μετά το τέλος της πείνας έχει έρθει η σειρά της

αγάπης. Άραγε, γιατί το σύνολο των δυστοπιών αναφέρονται στον κομμουνισμό; Διότι ο υλιστικός αυτός μεσσιανισμός, οδήγησε στη θεοποίηση της ιστορικής ροής και εξοβέλισε τον άνθρωπο από τη δράση συντρίβοντάς τον. **Οι ουτοπίες υπέθεταν ότι τα συμφέροντα του ανθρώπου και του κράτους συμπίπτουν και ότι είναι αδιανόητη η μεταξύ τους σύγκρουση. Οι ουτοπίες ξέχασαν ότι η κοινωνία είναι ένας ζωντανός οργανισμός και ότι η οργάνωσή της πρέπει να είναι έκφραση ζωής και ελευθερίας και όχι αδυσώπητη δομή.** Η οργάνωση της κοινωνίας είναι μια πολιτική έκφραση των δυνατοτήτων της. Λέει κάπου ο D-503: «κάποιος να τους πει μια για πάντα τι είναι ευτυχία και έπειτα να τους αλυσοδέσει σε αυτήν». Ο Ζαμιάτιν ορίζει τα ερωτήματα που η σημερινή κοινωνία αγωνιωδώς αναζητά.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 1

Η Κρίση του Τύπου 12/07/11

Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Μια συζήτηση για τα αίτια της και τη δυνατότητα επιβίωσης του έντυπου λόγου. Θα μιλήσουν οι δημοσιογράφοι:

Νίκος Ξυδάκης (ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ)

Στέλιος Ελληνιάδης (εφημερίδα Δρόμος)

Γιώργος Σταματόπουλος (ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ)

Τρίτη 12 Ιουλίου, ώρα 20:30 – Nosotros Θεμιστοκλέους 66, Εξαρχεία

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ B-FEST 3

Photos from B-fest 3, Athens, Greece 2011.